

Մշակութային և հասարակական ամսագիր

ԱՐՅԱԽԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐ

ԱՐԱՎՅԱՆ
ՍԱՄՎԵԼ
ԱՆՂՐԱՆԻԿԻ

ՍԱՐԳՅԱՆ
ՎԱԳԳԵՆ
ԶԱՎԵՆԻ

ՂՈՒԼՅԱՆ
ԱՇՈՏ
ՀՄՅԱԿԻ

ՍԵԼԵՈՆՅԱՆ
ՄՈՆՁԵ
ՉԱՂԼԳԻ

ՕՋԱՆՅԱՆ
ՍԵՅՐԱՆ
ՍՈՒՇԵՐԻ

ՔՈՉԱՐՅԱՆ
ՈՌԲԵՐՏ
ՍԵՂՐԱԿԻ

ԻՎԱՆՅԱՆ
ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ
ԻՎԱՆԻ

ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ
ՄԱՆՎԵԼ
ՍԵՎՏՈՐԻ

ՎԱՐՄՊԵՏՅԱՆ
ՍԱՄՎԵԼ
ԶԱՄԻԼԻ

ՍԱՐԳՅԱՆ
ՍԵՐՃ
ԱԶՏՏԻ

ՂԵԿՈՆՅԱՆ
ՊԵՏՐՈՍ
ԱՐՇԱՆՈՒՅԱՆԻ

ՊՐՈՂՈՅՅԱՆ
ՅՈՒՐԱ
ՎԱՂԱՐՇԱԿԻ

ՀԱԿՈԲՅԱՆ
ՄՈՎՍԵՍ
ՀՐԱՆՏԻ

ԲԱՆԱՍԱՆՅԱՆ
ՎԻՏԱԼԻ
ՄԻՔԱՅԵԼԻ

ԳԱՄՊՈՐՅԱՆ
ԳԵՈՐԳԻ
ԻՍԱՀԱԿԻ

ՎԱՐԴԵՎԱՆՅԱՆ
ՎԱՀԱԳՆ
ՎԱՂԻՆԱԿԻ

ԲԱՆԱՅԱՆ
ԶՈՐԻ
ՀԱՅԿԻ

ՂԱՐԱՅԱՆ
ԱՐՇԱԿԻՐ
ՍՈՒՐԵՆԻ

ՂՈՒՎԱՍՅԱՆ
ԱՐԿԱՂԻ
ԱՐՇԱԿԻՐԻ

ՏԵՐ.ԹԱՂԵՎՈՍՅԱՆ
ԱՐԿԱՂԻ
ԻՎԱՆԻ

ՊԱՐԳԵՎ
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ՍԱՐՏԻՐՈՅԱՆ

ՍԵՂՐՅԱՆ
ՇԱՀԵՆ
ԳԻՆԱՎՈՐԻ

ԳԱՆԱՏՅԱՆ
ԺԱՆՆԱ
ԳԵՎՈՐԳԻ

Այս համարում

Հայերեն բաժին

1- Հայաստան.....	1
2- Արևմտյան Հայաստան.....	7
3- Մփյուռք.....	9
4- Միջազգային.....	9
5- Հասարակական.....	10
6- Մշակույթ.....	11
7- Խոհեր.....	11
8- Գծանկարչություն.....	12
9- Առածանի.....	12

Պարսկերեն բաժին

1- Հայ գրականություն.....	1-8
---------------------------	-----

← **Շապիկի առաջին էջում՝** Արցախի հերոսներ

Վերջին էջում՝ Էդ. Բաղդասարյանի նոր գրերը

Համար 202, Օգոստոս 2015 թ.

No. 202, August 2015

ماهنامه لویس - شماره ۲۰۲ شهریور ماه ۱۳۹۴

ԼՈՒՅՍ

Մշակութային և հասարակական ամսագիր

Արտոնատեր և գլխավոր խմբագիր՝

Էդ. Բաղդասարյան

Խմբագրական կազմ՝

Թամար Փանոսյան, Վանիկ Բաղդասարյան
Թամ Դարախանյան, Մաթենիկ Ավետիսյան
Էմմա Բեգիջանյան, Հովիկ Վարդումյան,

Փոստարկը 15875-9488 Թեհրան - Իրան

Էլեկտրոնային փոստ՝ louys_monthly@yahoo.com

Ինտերնետային հասցեն՝ www.louysonline.com

LOUYS

Armenian Cultural and Social Monthly

License-holder and Editor-in-Chief

Edic Baghdasarian

www.Edic-Baghdasarian.com

WEB master: **Baruyr Baghdasarian**

POBox 15875-9488 Tehran – Iran

E-mail : **louys_monthly@yahoo.com**

Internet : **www.louysonline.com**

Թերթի Գինը՝ Հատվածաճառ - 5000 ռիալ
Բաժանորդագրություն՝

Իրան՝ մեկ տարի՝ 60,000 ռիալ

Արտասահման՝ մեկ տարի՝ 50 ԱՄՆ դոլար

Հոդվածների հեղինակների կարծիքները կարող են
չհամընկնել խմբագրության տեսակետներին:

Արտատպության դեպքում հղումը «ԼՈՒՅՍ» - ին

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունը (Արցախ) կայացած պետություն է. Քաղաքագետ

Լեռնային Ղարաբաղը բավական կայացած պետական կազմավորում է, որն իհարկե սերտորեն համագործակցում է Հայաստանի հետ: Այս մասին NEWS.am-ի թղթակցի հետ գրույցում հայտարարեց ռուս քաղաքագետ Ալեքսանդր Սկակովը:

Նա նշեց, որ անկախության ճանապարհին Լեռնային Ղարաբաղը ավելի շատ հաջողություններ է գրանցել, քան ձախողումներ: «Դա ակնհայտ է: Սակայն պետք է հասկանալ, որ ազգերի ինքնորոշման իրավունքից բացի կա նաև Լեռնային Ղարաբաղի ապագա սահմանների հարցը: Դա շատ բարդ հարց է», - հավելեց Սկակովը:

1991թ. սեպտեմբերի 2-ին Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի ժողովրդական պատգամավորների և Շահումյանի շրջափակի համատեղ նիստում հռչակվեց Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության անկախությունը: Անկախության պահից Լեռնային Ղարաբաղը հաջողությամբ կազմակերպել է 6 խորհրդարանական և 5 նախագահական ընտրություններ, որոնք միջազգային դիտորդների կողմից գնահատվել են որպես ազատ և թափանցիկ:

Հայաստան

25 տարի առաջ ընդունվեց Հայաստանի անկախության հռչակագիրը

Ուղիղ 25 տարի առաջ՝ 1990թ.-ի օգոստոսի 23-ին Հայկական ԽՍՀ Գերագույն խորհուրդն ընդունեց Հայաստանի անկախության հռչակագիրը:

Անկախության հռչակագիրը հիմնվում էր Հայկական ԽՍՀ Գերագույն խորհրդի և Լեռնային Ղարաբաղի Ազգային խորհրդի 1989թ.-ի դեկտեմբերի 1-ի «Հայկական ԽՍՀ և Լեռնային Ղարաբաղի վերամիավորման մասին» համատեղ որոշման վրա:

Հռչակագրի ընդունումից շուրջ 1 տարի անց՝ 1991թ. սեպտեմբերի 21-ին Հայաստանում տեղի ունեցավ անկախության հանրաքվե.

Հայաստանի անկախության հռչակագիր.

«Հայկական ԽՍՀ Գերագույն խորհուրդը՝ արտահայտելով Հայաստանի ժողովրդի միասնական կամքը, գիտակցելով իր պատասխանատվությունը հայ ժողովրդի նակատագրի առջև համայն հայության իղձերի իրականացման և պատմական արդարության վերականգնման գործում, ելնելով մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի սկզբունքներից և միջազգային իրավունքի հանրաճանաչ նորմերից, կենսագործելով ազգերի ազատ ինքնորոշման իրավունքը, հիմնվելով 1989 թվականի դեկտեմբերի 1-ի «Հայկական ԽՍՀ-ի և Լեռնային Ղարաբաղի վերամիավորման մասին» Հայկական ԽՍՀ Գերագույն խորհրդի և Լեռնային Ղարաբաղի Ազգային խորհրդի համատեղ որոշման վրա, զարգացնելով 1918 թվականի մայիսի 28-ին ստեղծված անկախ Հայաստանի Հանրապետության ժողովրդավարական ավանդույթները, խնդիր դնելով ժողովրդավարական, իրավական հասարակարգի ստեղծումը,

ՀՈՋԱԿՈՒՄ Է

անկախ պետականության հաստատման գործընթացի սկիզբը:

1. Հայկական ԽՍՀ-ն վերանվանվում է Հայաստանի Հանրապետություն՝ կրճատ՝ Հայաստան: Հայաստանի Հանրապետությունն ունի իր դրոշը, զինանշանը և հիմնը:

2. Հայաստանի Հանրապետությունը ինքնիշխան պետություն է՝ օժտված պետական իշխանության գերակայությամբ, անկախությամբ, լիիրավությամբ: Հայաստանի Հանրապետության ամբողջ տարածքում գործում են միայն Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրությունը և օրենքները:

3. Հայոց պետականության կրողը Հայաստանի Հանրապետության ժողովուրդն է, որն իր իշխանությունը իրագործում է անմիջականորեն և ներկայացուցչական մարմինների միջոցով՝ Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրության և օրենքների հիման վրա: Հանրապետության ժողովրդի անունից հանդես գալու իրավունքը պատկանում է բացառապես Հայաստանի Հանրապետության Գերագույն խորհրդին:

4. Հայաստանի Հանրապետության տարածքում բնակվող բոլոր քաղաքացիների համար սահմանվում է Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիությունը: Արտերկրի հայությունը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիության իրավունք ունի: Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիները գտնվում են նրա պաշտպանության և

աջակցության ներքո: Հայաստանի Հանրապետությունը սպահովում է իր քաղաքացիների ազատ ու իրավահավասար զարգացումը՝ անկախ ազգությունից, ռասայական պատկանելությունից և դավանանքից:

5. Հայաստանի Հանրապետությունը իր անվտանգությունը և սահմանների անձեռնմխելիությունը սպահովելու նպատակով ստեղծում է Գերագույն խորհրդին ենթակա սեփական զինված ուժեր, ներքին զորքեր, պետական և հասարակական անվտանգության մարմիններ: Հայաստանի Հանրապետությունը ունի ԽՍՀՄ սպառազինության իր մասնաբաժնի իրավունքը: Հայաստանի Հանրապետությունն ինքն է որոշում իր քաղաքացիների զինվորական ծառայության կարգը: Այլ երկրների զորամիավորումները, նրանց ռազմական բազաները և շինությունները կարող են տեղաբաշխվել Հայաստանի Հանրապետության տարածքում միայն նրա Գերագույն խորհրդի որոշմամբ: Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերը կարող են օգտագործվել միայն նրա Գերագույն խորհրդի որոշմամբ:

6. Հայաստանի Հանրապետությունը, որպես միջազգային իրավունքի սուբյեկտ, վարում է անկախ արտաքին քաղաքականություն, անմիջական հարաբերություններ է հաստատում այլ պետությունների, ԽՍՀՄ ազգային-պետական կազմավորումների հետ, մասնակցում է միջազգային կազմակերպությունների գործունեությանը:

7. Հայաստանի Հանրապետության ազգային հարստությունը՝ հողը, ընդերքը, օդային տարածությունը, ջրային և այլ բնական պաշարները, տնտեսական, մտավոր, մշակութային կարողությունները, նրա ժողովրդի սեփականությունն է: Դրանց տիրապետման, օգտագործման և տնօրինման կարգը որոշվում է Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով: Հայաստանի Հանրապետությունը ունի ԽՍՀՄ ազգային հարստություն, այդ թվում՝ ոսկու պաշարների, արմատի և վայրուտային ֆոնդերի մասնաբաժնի իրավունք:

8. Հայաստանի Հանրապետությունը սեփականության բազմաձևության հիման վրա որոշում է իր տնտեսավարման սուբյեկտները և կարգը, հիմնում սեփական դրամ, ազգային բանկ, ֆինանսավարկային համակարգ, հարկային և մաքսային ծառայություններ:

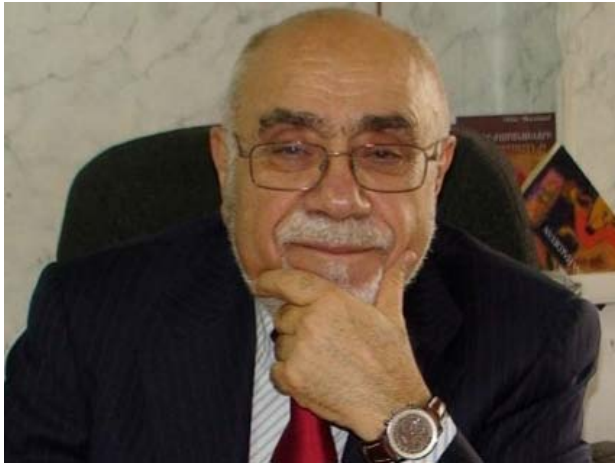
9. Հայաստանի Հանրապետությունը իր տարածքում սպահովում է խոսքի, մամուլի, խղճի ազատություն. օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանությունների իրավահավասարություն, իրավապահ մարմինների և զինված ուժերի ապաքաղաքականացում:

10. Հայաստանի Հանրապետությունը սպահովում է հայերենի, որպես պետական լեզվի, գործառնությունը հանրապետության կյանքի բոլոր ոլորտներում, ստեղծում կրթության, գիտության և մշակութային սեփական համակարգ:

11. Հայաստանի Հանրապետությունը սատար է կանգնում 1915 թվականին Օսմանյան Թուրքիայում և Արևմտյան Հայաստանում հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման գործին:

12. Սույն Հռչակագիրը հիմք է ծառայում Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրության մշակման, իսկ գործող սահմանադրության մեջ՝ փոփոխությունների և լրացումների կատարման, պետական մարմինների գործունեության, հանրապետության նոր օրենսդրության մշակման համար»:

Հայաստանին պատմական շանս է բաժին հասել. Արման Նավասարդյան

Հայաստանին պատմական շանս է բաժին հասել՝ դուրս գալու ստեղծված ծանր իրավիճակից: Այդ մասին օգոստոսի 21-ին մամլո ասուլիսի ժամանակ հայտարարել է Հայաստանի (Սլավոնական) համալսարանի Համաշխարհային քաղաքականության և միջազգային հարաբերությունների ամբիոնի վարիչ Արման Նավասարդյանը:

Նրա խոսքով, աշխարհում տեղի ունեցող գործընթացների ֆոնին Հայաստանը դիտարկվում է որպես Արեւմուտքի և Արևելքի միջև բուֆերային պետություն:

«Ի վերջո, ոչ ԱՄՆ-ը, ոչ Ռուսաստանը իրար վրա ատոմային ռուբեր չեն նետի: Ավելին, բոլորը տեսնում են, թե ինչ մարտահրավերների է այսօր բախվել մարդկությունը և հասկանում են, որ ոչ մի պետություն ի վիճակի չէ միայնակ հաղթահարել դրանք: Իսկ համագործակցության համար պետք է կապող օղակ լինի: Այսօր Հայաստանը նման օղակ է հանդիսանում»,-նշել է դիվանագետը՝ ավելացնելով, որ ԱԳՀ տարածքում բոլոր չափանիշներին համապատասխանող երկրորդ պետությունը չկա:

Անդրադառնալով հայկական դեկավարության՝ փոխարանող քաղաքականություն վարելու փորձերին, դեսպանը նշել է, որ այսօր դա միակ ճիշտ մարտավարությունն է: Նա նշել է, որ Եվրասիական միությանն անդամակցելը, հակառակ շատ վատատեսական կանխատեսումներին, վնաս չի հասցրել Արեւմուտքի հետ Հայաստանի հարաբերություններին:

«Համաշխարհային հանրությունը մեզ համար բարենպաստ եղանակով վերաբերվեց դրան: Տարբեր մակարդակներում ասվեց այն մասին, որ Երեւանը, ԵՏՄ-ի անդամ լինելով, կկարողանա համագործակցել և Արեւմուտքի, և Եվրոպայի հետ: Նշանակալի է, որ խոսքը ոչ թե տնտեսական, այլ ռազմավարական համագործակցության մասին է: Այլ խոսքով ասած՝ Հայաստանը կարող է և ՀԱՊԿ-ի անդամ լինել, և համագործակցել ՆԱՏՕ-ի հետ»,- եզրափակել է Նավասարդյանը՝ ընդգծելով, որ դա ցույց է տալիս, որ Հայաստանի իշխանությունները արտաքին քաղաքականության ճիշտ ուղի են ընտրել:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

«Deutsche Welle»-ն Ղարաբաղի մասին ռեպորտաժ է պատրաստել

Գերմանական «Deutsche Welle» հեռուստարևելությունը ռեպորտաժ է նկարահանել Լեռնային Ղարաբաղի մասին, որը կոչել է «Լեռնային Ղարաբաղի լարվածություն անում է»:

Հեղինակի խոսքով, Ղարաբաղում հակամարտությունը երկար ժամանակ անուշադրության է մատնված, թեև 20 տարի առաջ պատերազմում զոհվել էր մոտ 30 հազար մարդ:

Հաշտությունը խաղաղություն բերեց, սակայն վերջին ժամանակներս տեղեկություններ են ստացվում հրադադարի խախտումների մասին:

Մյուսում նկարահանված դարաբաղցիներից մեկն ընդգծում է, որ իրենք պատերազմ չեն ուզում, այլ միայն պաշտպանում են իրենց հողը, եկեղեցիներն ու ընտանիքները: Միաժամանակ Ղարաբաղի ԱԳ նախարար Կարեն Միրզոյանն ընդգծել է, որ դարաբաղցիները պատերազմից չեն վախենում: «Մենք կարծում ենք, որ կարող ենք համարժեք պատասխան տալ պատերազմ սկսելու փորձերին»,-ասել է նա:

Ռեպորտաժի հեղինակը այցելել է ոչ միայն Ստեփանակերտ, այլև մարտական դիրքեր՝ հավելելով, որ ընդամենը մի քանի տասնյակ մետր է բաժանում հակամարտության կողմերին միմյանցից և Կովկասում եւս մեկ արյունալի պատերազմից:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

Համահայկական խաղերի համար Թուրքիայից եկած հյուրերն այցելել են Ծիծեռնակաբերդի հուշահամալիր

Այսօր՝ օգոստոսի 3-ին, Համահայկական ամառային 6-րդ խաղերի բացման արարողությանը մասնակցելու նպատակով Թուրքիայից Հայաստան ժամանած պատվավոր հյուրերը Համահայկական խաղերի համաշխարհային կոմիտեի նախագահ Իշխան Չաքարյանի և գործկոմի անդամների ուղեկցությամբ այցելել են Ծիծեռնակաբերդի հուշակոթող և Հայոց ցեղասպանության զոհերի թանգարան-ինստիտուտ:

Պատվիրակության կազմում են եղել Վանի քաղաքապետ Բեքիր Քայան, Վանի համաքաղաքապետ Հաթիջե Չոբանը, Բիթլիսի քաղաքապետ Հուսեյին Օլանը, Մուտքի քաղաքապետ Օզբան Բիրլիկը, Նորշենի քաղաքապետ Էմին

Օգբանը, Դիարեքիի Սուրի քաղաքապետ Փաթմա Շըք Բարուքը և այլ բարձրաստիճան անձիք:

Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտի նորաբաց ցուցասրահում նրանց են ներկայացրել բացառիկ ցուցանմուշներ, լուսանկարներ ու տարեգրություններ: Այնուհետև պատվիրակները ծաղիկներ են դրել և գլուխ խոնարհել Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակը հավերժացնող անմար կրակի մոտ:

Այցի ավարտին պատվավոր հյուրերը շնորհակալություն են հայտնել կազմակերպիչներին և թանգարանի անձնակազմին՝ միջոցառումը կազմակերպելու գործում ներդրած ջանքերի համար:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

ԼՂՀ-ն կարողացել է հասնել Էլեկտրաէներգիայի լրիվ ինքնաբավության

Այս պահի դրությամբ Արցախի ՀԷԿ-երում արտադրված էլեկտրաէներգիայի միջին ծավալը մոտավորապես բավարարում է հանրապետության սպառման ներքին պահանջարկը: Այս մասին, NEWS.am-ի թղթակցին տված հարցազրույցում նշել է ԼՂՀ վարչապետի մամուլի քարտուղար Արտակ Բեգլարյանը:

«Քանի որ կարճ ժամանակահատված է, ինչ երեք նոր ՀԷԿ է փաստացի գործարկվել (դրանցից երկուսի լիցենզիաները կտրվեն շուտով), դժվար է դրանց արտադրանքն ամբողջությամբ դիտարկել տարեկան միջին ծավալների հետ, սակայն, ըստ մեր մասնագետների, ակնհայտ է, որ եթե մինչև տարեվերջ պահպանվի պահանջարկի առկա ծավալը, ապա երկրորդ կիսամյակում Արցախը կարող է համարվել էլեկտրաէներգիայի մատով անկախ հանրապետություն:

Այնուամենայնիվ, տնտեսության անընդհատ զարգացմանը զուգահեռ պարբերաբար աճում է նաև էլեկտրաէներգիայի պահանջարկը: Օրինակ՝ այլ նոր արտադրությունների կողքին մի քանի ամսից կգործարկվի Կաշենի

հանքարդյունաբերական կոմբինատը, որը զգալիորեն (ընդհանուր սպառման 20-25 տոկոսով) կավելացնի ներքին պահանջարկը, ինչը, բնականաբար, կիջեցնի էլեկտրաէներգետիկ ինքնաբավության աստիճանը՝ մինչև հաջորդ նախատեսված ՀԷԿ-երի գործարկումը: Այդ համատեքստում մի բան պարզ է, որ վերջին տարիներին արտադրանքի ծավալն ավելի արագ տեմպերով է աճում, քան սպառման ծավալը, եւ այդ միտումը պահպանվելու է զայիք տարիներին», - նշել է Արտակ Բեգլարյանը:

Ո՞ր ժամանակից է հաջողվել հասնել դրան:

Վերջին երկու ամիսներին երեք ՀԷԿ է փաստացի գործարկվել, որոնցից մեկը հանրային ծառայությունները եւ տնտեսական մրցակցությունը կարգավորող հանձնաժողովի կողմից արդեն ստացել է համապատասխան լիցենզիան, իսկ մյուս երկուսը, կարծում են, կստանան շուտով:

ԼՂՀ-

ում քանի՞ ՀԷԿ կա եւ որքան է էլեկտրաէներգիայի սակ ազինը:

Արցախում այժմ փաստացի գործում է 13 ՀԷԿ՝ 6-ական՝ Քաշաթաղում եւ Մարտակերտում եւ 1-ը՝ Շահումյանում: Այժմ արդեն մի քանի ՀԷԿ կառուցման կամ նախագծման փուլում է, որպեսզի ավելի արդյունավետորեն օգտագործվի հանրապետության հսկայական ներուժը: Էլեկտրաէներգիայի սակագինը 1 կիլովատի դիմաց 41.85 դրամ է հաստատված, սակայն կառավարության սուբսիդավորման արդյունքում բնակիչները վճարում են 25 դրամ: Այդ սուբսիդավորումը չի գործում տնտեսվարողների համար:

Ինչպե՞ս եք դուք գնահատում այդ հաջողված իրադարձությունը:

Արցախի համար էներգետիկ անկախության բարձր աստիճանը ռազմավարական նշանակություն ունի, որի մեկ բաղադրատարրի՝ էլեկտրաէներգիայի մատով հանրապետությունն, ընդհանուր առմամբ, հասնում է գրեթե լրիվ ինքնաբավության մակարդակին: Դրա կարևորությունը զգացվելու է առաջնահերթորեն հավանական ճգնաժամային իրավիճակների դեպքում, երբ էլեկտրաէներգիայի մատակարարումը կախված չի լինի արտաքին եւ խոցելի աղբյուրներից ու ցանցերից: Բացի դրանից, այն լրացուցիչ խթան է հանդիսանում տնտեսության զարգացման համար, քանի որ թույլ է տալիս նվազեցնել կառավարման ու սակագնի հետ կապված ռիսկերը եւ բարձրացնել կանխատեսելիության աստիճանը: Հանդգնված են, որ դրա շնորհիվ տարիների ընթացքում ավելի ու ավելի է ընդգծվելու սեփական արտադրության էլեկտրաէներգիայի համեմատական առավելությունն էներգետիկայի այլ ռեսուրսների համեմատ, որոնց մատակարարումը մեզնից չէ կախված:

Մարիամ Լեվինա

Թուրքիա այցելող հայաստանցիների թիվը խիստ նվազել է 2015-ի առաջին կիսամյակում

Թուրքիա այցելող հայաստանցիների թիվը 2015-ի հունվար-հունիս ամիսներին կազմել է 18 524 հոգի:

Ինչպես NEWS.am-ը տեղեկանում է Թուրքիայի մշակույթի եւ տուրիզմի նախարարությունից, 2015-ի հունիսին Թուրքիա է այցելել 4 254 հայաստանցի, ինչը 34 տոկոսով պակաս է նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ:

Նախորդ տարի հունիսին Թուրքիա էր այցելել 6 424 հայաստանցի:

Իսկ 2015-ի հունվար-հունիս ամիսներին Թուրքիա այցելած հայաստանցիների թիվը նախորդ տարվա համեմատ նվազել է 32 տոկոսով՝ կազմելով 18 524 հոգի: Նախորդ տարի նույն ժամանակահատվածում Թուրքիա էր այցելել 27 152 հայաստանցի:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

Հայաստանը կարող է բավարարել Իրանի տեխնոլոգիական պահանջները. Փորձագետ

Հայաստանը կարող է բավարարել Իրանի տեխնոլոգիական պահանջները: Այս մասին օգոստոսի 10-ին «Հայ-իրանական ռազմավարական գործընկերության հեռանկարները» թեմայով քննարկման ժամանակ հայտարարեց Հիմնադիր խորհրդարանի նախագահ, «Հայ-իրանական բարեկամություն» ՀԿ անդամ Գարեգին Չուգասովյանը:

Նրա խոսքով՝ Հայաստանը Իրանի համար կրթական կենտրոնի վերածելու մեծ հնարավորություններ կան: «Հայաստանը տեխնոլոգիական հնարավորությունների ազատ պայմանների առումով քաղաքական կամքի առկայության դեպքում հնարավորություն ունի դառնալ տեխնոլոգիական տարանցիկ կենտրոն: Որքան էլ որ մենք ասենք, որ Թուրքիան է կատարում այդ դերը, ամեն դեպքում այստեղ քաղաքական անվստահության հարց կա:

Հայաստանը, ի տարբերություն Թուրքիայի, տարածաշրջանում չի մրցակցում Իրանի հետ, իսկ Ադրբեջանի դեպքում դրան ավելանում է նաև ադրբեջանական մեծաքանակ բնակչության հարցը»,- ընդգծեց Չուգասովյանը:

Նրա խոսքով՝ սփյուռքը տեխնոլոգիական ոլորտում իր կապերով կարող է որոշակի դեր խաղալ ոչ միայն ներհայաստանյան կյանքում, այլ նաև տարածաշրջանում, մասնավորապես՝ Իրանում: «Տեխնոլոգիական ոլորտը ներդրումների տեսակետից նավթագազային ոլորտից հետո երկրորդն է»,- եզրափակեց Գարեգին Չուգասովյանը:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

«Հրապարակ». Հայ առաքելական եկեղեցին չի մկրտել Արեւմտյան Հայաստանից եկած իսլամացած երեք հայերի

«Հրապարակ» թերթը գրում է. «Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցին չի մկրտել Համահայկական 6-րդ խաղերին մասնակցելու նպատակով Արեւմտյան Հայաստանի Դերսիմ գավառից Երեւան եկած, 1915 թ. բռնի իսլամացած երեք հայերի՝ երկու հայուհու և Տիգրանակերտից ժամանած մեկ հայորդու: Արեւմտյան Հայաստանի մեր հայրենակիցներն ուրբաթ օրը ստիպված են եղել մի քանի եկեղեցիներ գնալ, թախանձել, խնդրել առաքելական եկեղեցու հովիվներին՝ իրենց քրիստոնեության մեռնում օժել, սակայն սպարոյուն, բոլոր եկեղեցիներում թղթաբանական խնդիրներ են ստեղծել:

«Սկզբում գնացինք Էջմիածին, ապա՝ Խոր Վիրապ, վերջին եկեղեցին Սուրբ Հովհաննեսն էր՝ Կոնդի, բայց ամեն տեղ մերժում ստացանք, ոչ ոք մեզ չընդունեց: Անգամ սփյուռքի փոխնախարարի միջամտությունը և բանակցությունը կաթողիկոսարանի հետ օգուտ չտվեց»,- հիասթափված ասաց մկրտվել ցանկացողների մտերիմներից մեկը՝ նկատելով, որ եթե Հայ առաքելական եկեղեցին «հավատարիմ չէ» Աստվածաշնչին և չի մտահոգվում մեկ «մոլորյալով», ապա որն է նրա առաքելությունը:

Պարզվում է՝ բոլոր եկեղեցիներում պահանջել են տեղեկանք՝ տրված Պոլսի Պատրիարքի տեղապահ Արամ արքեպիսկոպոս Աթեշյանի կողմից՝ այն մասին, որ նրանք իսլամացած հայեր են, ինչը բացակայել է Արեւմտյան Հայաստանից ժամանած ծայտյալ հայերի մոտ: Մեր գրուցակիցը կասկածներ հայտնեց, որ Աթեշյանը գործում է Թուրքիայի իշխանությունների ցուցումով, ինչին, փաստորեն, միանում է Հայ առաքելական Եկեղեցին:

Պարզեցինք նաև, որ այս միջադեպի մասին իմացել են նաև սփյուռքի նախարարությունում, փոխնախարար Սերժ Սրապիտնյանն անձամբ բանակցել է Մայր Աթոռի հետ, բայց սպարոյուն: Իբրև լավագույն փոխգիջում ծայտյալ հայերին կաթողիկոսարանից առջարկել են առնվազն երեք տարի գնալ-գալ Հայաստան ու համապատասխան քննություններ հանձնել, որպեսզի հնարավոր լինի հասկանալ՝ արժե մկրտել, թե ոչ: Մայր Աթոռից բանավոր մեկնաբանություն չցանկացան տալ:

Տասը պատճառ սահմանադրական փոփոխություններին «Ոչ» ասելու համար. Վարդան Օսկանյան

ԱԺ պատգամավոր, ԱԳ նախկին նախարար Վարդան Օսկանյանը ֆեյսբուքյան իր էջում անդրադարձել է սահմանադրական բարեփոխումներին եւ ներկայացրել Տասը պատճառ սահմանադրական փոփոխություններին «Ոչ» ասելու համար:

1) Այսօր սահմանադրական փոփոխությունների կարիք, քաղաքական եւ հասարակական պահանջ չկա: Հայաստանում չկա եւ երբեք չի եղել ո՛չ սահմանադրական եւ ո՛չ էլ քաղաքական ճգնաժամ: 2005-ին, երբ փոփոխվեց Սահմանադրությունը, կա՛ր դրա հրամայականը: Փոփոխվեց նախեւառաջ այն պատճառով, որ նոր Սահմանադրությունը պարտադիր պետք է համաձայնեցվեր Եվրոպայի խորհրդի առջև Հայաստանի ստանձնած պարտավորություններին: Երկրորդ, այնտեղ լուծվեց հայ ժողովրդի համար կարեւորագույն նշանակություն ունեցող երկքաղաքացիության հարցը: Եվ, վերջապես, նվազեցվեցին հանրապետության նախագահի բացարձակ լիազորությունները, դրանց մի մասը սահմանադրորեն անցավ խորհրդարանին եւ կառավարությանը:

2) Այսօրվա հիբրիդային Սահմանադրությունը պատշաճ կիրառության եւ արդար ընտրությունների պարագայում մեր պետության համար ճիշտ տարբերակն է: Այն, մի կողմից պարունակելով պառլամենտարիզմի տարրերը, կարող է նպաստել Հայաստանի ժողովրդավարության ամրապնդմանն ու տնտեսական զարգացմանը, մյուս կողմից՝ պարունակելով նախագահի լայն լիազորություններ, կարող է երաշխավորել համարժեք արձագանքը արտաքին մարտահրավերներին:

3) Այսօր քաղաքական մթնոլորտը բացարձակապես բարենպաստ չէ Սահմանադրության արմատական փոփոխության համար: Չկա բավարար համախմբում այդ գաղափարի շուրջ: Կառավարման համակարգի արմատական փոփոխության համար շատ ավելի մեծ քաղաքական, քաղաքացիական եւ հասարակական համախմբում է անհրաժեշտ: Այսօր այդ գաղափարի շուրջ իրական որեւէ համախմբում չկա:

4) Հայաստանում քաղաքական կուսակցությունները դեռեւս բավարար չեն կայացել, որպեսզի դառնան կառավարման համակարգի գլխավոր եւ միակ խարիսխը:

5) Իշխող քաղաքական ուժը, որը համակարգի փոփոխության գլխավոր նախաձեռնողն է, օրինակարության շատ լուրջ դեֆիցիտ ունի, որը մեծ ստվեր է գցում սահմանադրական փոփոխությունների ամբողջ գործընթացի վրա:

6) Բացարձակ վստահություն չկա քվեարկության համակարգի նկատմամբ: Այդ իսկ պատճառով հանրաքվեի արդյունքները, անկախ դրա ելքից, կասկածի տակ են դրվելու:

7) Ակնհայտ է, որ այս ամենն արվում է մեկ մարդու, մեկ քաղաքական ուժի՝ իշխանությունը պահելու հավակնությունները բավարարելու համար:

8) Այն, ինչ ներկայացվել է որպես նախագիծ, լի է հակասություններով եւ վտանգներով, օրինակ.

- Հայաստանի քաղաքական համակարգի գլխավոր չարիքը՝ կայուն մեծամասնության երաշխավորումը՝ լինի դա ընտրության երկրորդ փուլով, թե բոնուսային տարբերակով, փաստացի սահմանադրական նորմ է դառնում:

- Խորհրդարանի ձայների՝ 2/3-ով Սահմանադրության փոփոխության հնարավորությունը:

Չինված ուժերի գլխավոր հրամանատարի անձի շուրջ անորոշ ձեւակերպումները:

- 100 տոկոսանոց համամասնական ընրակարգի անցնելու քողի տակ Ընտրական օրենսգրքի հնարավոր այնպիսի փոփոխությունը, որը կամրագրի քվեարկության ռեյտինգային դրույթը՝ գործնականում դառնալով 100 տոկոսանոց մեծամասնական համակարգ:

9) Հայաստանը միակն է նախկին խորհրդային հանրապետություններից, ներառյալ բալթյան երկրները, որը փորձում է անցում կատարել խորհրդարանական նման կառավարման համակարգի: Վրաստանը հիբրիդային համակարգ ունի, մոտավորապես այնպիսին, ինչպիսին Հայաստանի այսօրվա համակարգն է: Մեզ առաջարկվող համակարգի նմանը չկա նաեւ տարածաշրջանի մյուս երկրներում: Թուրքիան նույնպես հիբրիդային համակարգ ունի, որտեղ հանրապետության նախագահն ընտրվում է ուղղակիորեն ժողովրդի կողմից:

10) Լոգոված, ոչ կուռ կառավարման նման համակարգը, որտեղ երկրի առաջին դեմքը համարվելու է որեւէ լիազորություն չունեցող եւ ժողովրդի կողմից չընտրված նախագահը, իսկ գործադիր լիազորություններով օժտված վարչապետը ամբողջական կախվածության մեջ է լինելու իր կուսակցությունից եւ նրա ղեկավարից, էապես կոուլացնի սպագայում հնարավոր արդյունավետ արտաքին քաղաքականություն վարելու հնարավորությունը:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

Հայ առաքելական եկեղեցին գգուշանում է թուրքական հատուկ ծառայություններից չնկրտելով իսլամացած հայերին. վարդապետ

Իվանացած հայերին Հայ առաքելական եկեղեցին չի մկրտում 2 կարևոր պատճառով՝ նրանցից շատերը մկրտության վկայական ստանալուց հետո գնում են Եվրոպա ու շարունակում գնալ մզկիթ, և կա մտավախություն, որ նրանք թուրքական հատուկ

Ծառայությունների կողմից գործուղված մարդիկ կարող են լինել և խառնվել համայնքի գործերին:

Այս մասին այսօր՝ օգոստոսի 20-ին, լրագրողների հետ գրույցում ասաց Կոմիտաս վարդապետ Հովնանյանը:

«80-ականներին մենք ասում էինք՝ եթե հայ է, ինչու՞ չմկրտենք, ինչու նրան օգտակար չլինենք, բայց տեսանք, որ մկրտվողների մեծամասնությունը ոչ թե քրդախոս հայեր են, այլ քրդեր են»,- ասաց Կոմիտաս վարդապետը՝ հավելելով, որ նրանցից շատերը մկրտության վկայական ստանալուց հետո գնում էին եվրոպական երկրներ՝ ասելով, որ հայ քրիստոնյաներ են ու կացության թույլտվություն ստանալուց հետո գնում էին մզկիթ:

Կոմիտաս վարդապետը նշեց, որ հայ առաքելական եկեղեցում իսլամացած հայերին մկրտելու համար անհրաժեշտ է վստահ լինել, որ նրանք հայ են ու այլ նպատակներ չեն հետապնդում:

Նրա խոսքով՝ Պոլսո համայնքի անվտանգության ու պահպանության հարցը նույնպես փոխկապակցված է այս խնդրի հետ, քանի որ ձևանալով որպես բռնի իսլամացած հայերի ժառանգներ՝ թուրքական հատուկ ծառայությունների կողմից գործուղված մարդիկ կարող են խառնվել համայնքի գործերին, ինչի նախադեպեր, ըստ նրա, եղել են:

«Մկրտվել ցանկացողը պիտի կրոնափոխ լինելու դիմում ներկայացնի իր համայնքին, որից հետո, սովորելով մեր եկեղեցու դավանանքը, կարող է մկրտվել: Ինչպես եք պատկերացնում թուրքական անունով որևէ մեկը գա ու ասի, որ ուզում է մկրտվել և մենք առանց նրա մասին տեղեկությունների մկրտենք նրան»,-ասաց նա:

Հիշեցնենք, որ Հայ առաքելական եկեղեցին չէր մկրտել Համահայկական 6-րդ խաղերին մասնակցելու նպատակով Արևմտյան Հայաստանից Երևան եկած, 1915 թ. բռնի իսլամացած երեք հայերի ժառանգներին, որոնք ցանկություն էին հայտնել մկրտվել Հայաստանում և դառնալ քրիստոնյա:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

Ստեփանակերտի նախկին էլեկտրատեխնիկական գործարանը վերածվել է պահածոների գործարանի

Արցախի Հանրապետության նախագահ Բակո Սահակյանն օգոստոսի 24-ին այցելել է Ստեփանակերտի նախկին էլեկտրատեխնիկական գործարան:

Նա ծանոթացել է այնտեղ բիզնես տարածքի ձևավորման եւ արդեն գործող պահածոների գործարանի աշխատանքներին:

Երկրի ղեկավարը կարեւորել է արտադրական հզորությունների համապատասխանեցումն արդի պահանջներին՝ նշելով, որ դրանց ճիշտ ու արդյունավետ օգտագործումը հնարավորություն է տալիս ապահովել տնտեսության կայուն աճ:

Նախագահին ուղեկցում էին փոխվարչապետ Արթուր Աղաբեկյանը, պաշտոնատար այլ անձինք:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

Հայաստանում կրճատվել է դպրոցների թիվը

Հայաստանում կրճատվել է դպրոցների թիվը: Այս մասին, այսօր՝ օգոստոսի 26-ին, լրագրողների հետ հանդիպման ժամանակ հայտնել է Ազգային վիճակագրական ծառայության սոցիալական եւ բնության պահպանության վիճակագրության բաժնի պետ Նելլի Բաղդասարյանը:

Երեսնամյա դպրոցների թիվն անփոփոխ է մնացել՝ 220: Միաժամանակ 2013-ին այն կրճատվել էր հասնելով 2016-ին, սակայն 2014-ին վերադարձել էր նախկին ցուցանիշին:

Շիրակի մարզում դպրոցների թիվը կրճատվել է 171-ից հասնելով 167-ի: Մնացած 9 մարզերում այդ ցուցանիշը կրճատվել է 1-2-ով:

Ընդհանուր առմամբ հանրապետությունում պետական դպրոցների թիվը կրճատվել է 1404-ից հասնելով 1391-ի, այդ թվում քաղաքներում 533-ից հատել է 528-ի, իսկ գյուղերում՝ 871-ից 863-ի:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

Արևմտյան Հայաստան

PKK-ն Դերսիմ նահանգն ինքնավար մարզ է հայտարարել. թուրքական մամուլ

Քուրդիստանի բանվորական կուսակցությունը (PKK) արդեն 5 օր է Թուրքիայի Դերսիմ նահանգն ինքնավար մարզ է հայտարարել: Այս մասին գրում է թուրքական haberler.com կայքը:

Նրանց փոխանցմամբ՝ քրդական խումբը փակել է նահանգի երկու կարեւորագույն ավտոճանապարհներն ու ստուգումներ է իրականացնում: Աղբյուրը հայտնում է, որ ճանապարհները հսկող քրդերը զենքով են բոլոր ավտոմեքենաները, ուսումնասիրում ուղեւորների անձնագրերը:

Հայտնի է դարձել նաեւ, որ քրդական խումբը պատրաստվում է եւս 15 օր ստուգումներ անցկացնել ավտոճանապարհներին:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

Թուրքիայում ապրող սասունցի հայր պատմել է իր մկրտության մասին

Արմատներով սասունցի, ներկայում Դիարբեքիրում բնակվող Կարոտ Սասունյանը Akunq.net-ի հետ գրույցում ներկայացրեց իր «մկրտության» պատմությունը: Արևմտյան Հայաստանում գործող եկեղեցիներ գրեթե չլինելու և քահանաներ չգտնվելու հետևանքով մեր ազգակիցները յուրօրինակ լուծումներ են գտնում՝ սեփական արմատները պահպանելու համար: Նրա հուզիչ

պատմությունը, որ թարգմանաբար ներկայացնում ենք ստորև, վեր է հանում այնտեղի հայության ունեցած էական խնդիրներից մեկը՝ գործող եկեղեցիների և Հայ առաքելական եկեղեցու ճշմարիտ հավատքի դրույթները ներկայացնող քահանաների պակասը...

«Ներկայում Դիարբեքիր նահանգին, իսկ նախկինում Սասուն գավառին ենթակա Խուլի գավառի Փասուր գյուղում, որտեղ նախկինում 15 մեծ ընտանիքներ էին ապրում, երկու եկեղեցիներ կային: Դրանցից մեկը Սուրբ Հակոբ Տեր-Հակոբյան եկեղեցին էր, իսկ մյուսը՝ Սուրբ Գալուստ Տեր-Մկրտչյանը:

Սուրբ Հակոբը մի նշանավոր եկեղեցի էր, որում որոշակի օրերի հարիսա էին ելում: Իսկ Սուրբ Գալուստ Տեր-Մկրտչյան եկեղեցին շատ ավելի հին էր և գտնվում էր ավերակ վիճակում: Չնայած դրան՝ այդ եկեղեցին ևս օգտագործվում էր որոշակի օրերի: Սուրբ Հակոբ Տեր-Հակոբյան եկեղեցին ժողովրդի շրջանում քրդերեն անվանվում էր «Դերիք-ա բավիյա» («Հողացավի եկեղեցի»), իսկ Սուրբ Գալուստ Տեր-Մկրտչյանը՝ «Դերիք-ա հարաբե» («Ավերակ եկեղեցի»):

«Դերիք-ա բավիյան» նախքան եկեղեցի դառնալն օգտագործվել է որպես հեթանոսական տաճար: Հողացավով տառապող հիվանդները չորեքշաբթի օրերին՝ արևածագից մինչև արևամուտ ընկած ժամանակահատվածում, այցելում էին այդ եկեղեցին, մոմ վառում և եկեղեցու ավերակներից մի քար վերցնում, որը տուն էին տանում, վառարանի վրա տաքացնում և ղնում այն հատվածի վրա, որում ցավ էին գգում: Նրանք հավատում էին, որ այդ կերպ բուժվում է հողացավը:

Մեկ էլ, որպեսզի երեխաները ջերմություն չունենան, կամ որպեսզի արդեն իսկ ջերմություն ունեցողները ապաքինվեն, նրանց, դարձյալ չորեքշաբթի օրերին, արևածագից մինչև արևամուտ ընկած ժամանակահատվածում տանում էին ավերակ դարձած եկեղեցին: Մետաղե ամանի մեջ յուղ էին այրում, աղոթքներ ընթերցում, ապա այդ ամանի մուրով խաչեր գծում երեխայի աջ ձեռքի բռան մեջ, ձախ ոտքի տակ և ճակատի մեջտեղում: Ուղիղ մի շաբաթ, այսինքն՝ մինչև հաջորդ չորեքշաբթի նրանք չպետք է լողանային, որպեսզի այդ խաչերը չմաքրվեն:

Ես նույնպես, երբ մի օր ջերմություն եմ ունեցել, հորական կողմից տատիկս իմ մասնակցությամբ այդ նույն արարողությունն է իրականացրել: Քանի որ ես համարում եմ, որ այդպիսով մկրտվել եմ՝ թե հեթանոսական եւ թե քրիստոնյա հավատքի համաձայն, չեմ ուզել այլ կերպ կնքվել:

Հիմա հետևյալ հարցն եմ ուղղում. քանի՞ հոգի է կարողացել այդ կերպ մկրտվել՝ Մայր հայրենիքի հողով, արեւով, ջրով ու կրակով...»:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

Թուրքիայում հայերն ուխտ են կատարել Մարութա սարում

Ներկայում Թուրքիայի տարածքում գտնվող Սասունի Մարութա (Մարաթուկ) սարի ամենամյա ուխտին են մասնակցել աշխարհի տարբեր երկրներից ժամանած հայեր: Թուրքական Batmancagdas կայքի փոխանցմամբ՝ ամեն տարի հուլիսի վերջին իրականացվող Մարութա սարի վերելքն այս տարի եւս տեղի է ունեցել: Աշխարհի տարբեր կողմերից Մասուն եկած հայերը բարձրացել են Մարութա լեռան գագաթ, այնտեղ գտնվող Սուրբ Աստվածածին եկեղեցում մոմ վառել եւ աղոթել:

Սասունի քաղաքապետը նշել է, թե ամեն ինչ արել են որպեսզի Ստամբուլից եւ արտասահմանից եկած հայերի ուխտը հաջող անցնի: «Որպես տեղական իշխանություններ, մենք Մարութա լեռան հետ կապված նախագծեր ունենք, այդ թվում հյուրատուն ենք կառուցելու»,-ասել է Սասունի քաղաքապետը:

Նշենք, որ Մարութա սարը գտնվում է Արեւմտյան Հայաստանի Մասուն գավառում եւ եղել է սասունցիների սիրած եւ պաշտելի սարը, որը կոչվել է նաեւ Մարաթուկ:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

Հայ առաքելական եկեղեցում չմկրտված Էրդալը Թուրքիայում փոխել է անձնագիրը, դարձել քրիստոնյա հայ

Դիարբեքիից Հայաստան ժամանած, իսլամ դավանող Էրդալ Մերկանը, որին մերժել էին մկրտել Հայ առաքելական եկեղեցում, Թուրքիա վերադառնալու հաջորդ օրը փոխել է անձնագիրը, որտեղ նշված է, որ նա հայ քրիստոնյա է, եւ այժմ նա ավելի մոտ է Հայ առաքելական եկեղեցուն

մկրտվելու իր երազանքին: Այս մասին այսօր՝ օգոստոսի 18-ին NEWS.am-ի հետ զրույցում ասաց ԱԺ պատգամավոր, «Արևտմահայոց ազգային համագումար» միջազգային հասարակական կազմակերպության լիազոր ներկայացուցիչ Արագած Ախոյանը՝ ավելացնելով, որ Էրդալը փոխել է նաև իր անունը, այժմ նա դարձել է Փարամաս:

«Ապարդյուն չարչարանքներից հետո եւս խաչերը գցեցի իրենց վիզը եւ ասացի՝ դուք կարելուք հոգով եք քրիստոնյա, եւ ճանապարհեցիք: Հասնելու հաջորդ օրը՝ օգոստոսի 14-ին, Էրդալը գնում է ոստիկանության անձնագրային բաժին եւ ասում, որ հենց հիմա ինքը պետք է ստանա նոր անձնագիր եւ փաստաթուղթ, որտեղ գրված լինի, որ ինքը քրիստոնյա է, հայ քրիստոնյա է: Ինքն անձամբ զանգահարեց եւ տեղեկացրեց այդ մասին, որովհետև ինձ կնքահայր է ասում: Ես ողջունեցի նրա այդ հուզիչ քայլը: Մա բացառիկ համարձակություն է, որովհետև Թուրքիայում սայրող ցանկացած մեկը, ով իրեն թուրք չի կոչում, գլխին մեծ վտանգ է կախված»,- պատմեց պատգամավորը:

Արագած Ախոյանի խոսքով՝ Էրդալն այժմ ունի այն փաստաթուղթը, որը նրանից պահանջել էին Էջմիածնում մկրտվելու համար, եւ շուտով պատրաստվում է օրինություն ստանալ հայկական եկեղեցիներից մեկում:

«Ամենակարևորն այստեղ այն էր, որ նա չնեղացավ մեր երկրից եւ եկեղեցուց: Նա բարձր գտնվեց: Նա բարձր գտնվեց ոչ թե չմկրտողներից, այլ մկրտել թույլ չտվողներից: Իսկ թույլ չտվողները մեր եկեղեցին չէր, դա ավելի խորքային էր: Եկեղեցին փաստաթուղթ էր ուզում, որ ինքը հայ է: Դա զավեշտալի պահանջ է, այն էլ ումի՛ց՝ այն մարդկանցից, ովքեր 100 տարի իրենց ինքնությունը գաղտնի են պահել, որպեսզի ֆիզիկական բնաջնջման չենթարկվեն: Փաստորեն, Էրդալն արդեն այդ փաստաթուղթն էլ ունի, հուսամ՝ շուտով կմկրտվի»-ասաց նա:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

Թուրքիայի քաղաքներից մեկում հայերի տապանաքարերը որպես կոյուղու կափարիչ են օգտագործել

Թուրքական Թեքիրդաղ նահանգի ջրային տնտեսության վարչությունը հայտնաբերել է, որ Մալքարա քաղաքում հայկական տապանաքարերը որպես կոյուղու կափարիչ են օգտագործել: Այս մասին գրում է թուրքական «Today's Zaman»-ը՝ վկայակոչելով Ստամբուլի հայկական «Ակոս» պարբերականին: Աշխատավորներն այդ տապանաքարերը հայտնաբերել են վերանորոգման աշխատանքների ժամանակ, քաղաքի փողոցներից մեկում: Նրանք 7 յոթ տապանաքար են գտել ու այդ մասին հայտնել քաղաքապետարանին: Նշվում է, որ Մալքարայի քաղաքապետ Ուլաշ Յուրդակուլի կարգադրությամբ տապանաքարերը փոխանցվել են Թեքիրդաղի հնագիտության թանգարան՝ ուսումնասիրելու եւ պահպանելու նպատակով:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

Սիյունք

Կայացել է հայ կաթողիկե առաջնորդի գահակալության արարողությունը

Օգոստոսի 9-ին Չմմառի Տիրամոր վանքի բակում տեղի ունեցավ Տանն Կիլիկիո Կաթողիկե Հայոց Գրիգոր Պետրոս Ի նորընտիր կաթողիկոս պատրիարքի գահակալության արարողությունը: Արարողությանը ներկա էին Լիբանանում ՀՀ դեսպան Աշոտ Բոչարյանը, Մեծի Տանն Կիլիկիո Արամ Ա կաթողիկոսը, Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ-ի ներկայացուցիչ

Նաթան արքեպիսկոպոս Հովհաննիսյանը, Սուրբ Աթոռի Արևելյան եկեղեցիների ժողովի ներկայացուցիչները, Լիբանանում պապական նվիրակը, հայ եւ օտարազգի բարձրաստիճան հոգևորականներ, օտարերկրյա դիվանագիտական առաքելությունների ներկայացուցիչներ, նախարարներ, պատգամավորներ, բարձրաստիճան գինվորականներ, ազգային կառույցների ղեկավարներ: Պատրիարքական գահը ընդունելուց հետո Գրիգոր Պետրոս Ի կաթողիկոս պատրիարքը մատուցեց իր առաջին պատարագը: Իր խոսքում կաթողիկոս պատրիարքը շնորհակալություն հայտնեց ՀՀ նախագահին, Ամենայն Հայոց եւ Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսներին գորակցության համար եւ վստահեցրեց, որ ամեն ջանք կգործադրի ամրապնդելու եւ սերտացնելու համագործակցությունը հայրենի իշխանությունների եւ նվիրապետական երկու աթոռների հետ: Պատարագին հետևեց ընթրիք, որի ժամանակ ընթերցվեցին նորընտիր կաթողիկոս պատրիարքին ուղղված բազմաթիվ շնորհավորականներ: Դեսպան Բոչարյանը ընթերցեց ՀՀ Նախագահ Մերժ Սարգսյանի շնորհավորական ուղերձը:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

Ստամբուլում վերաբացվել է հայկական Սուրբ Նշան եկեղեցին

Ստամբուլի Քարթալի շրջանի Սուրբ Նշան եկեղեցին վերանորոգումից հետո օծվել էւ բացվել է պատարագով: Թուրքական Timeturk-ի փոխանցմամբ՝ Քարթալի քաղաքապետարանի եւ մի շարք միությունների ֆինանսական աջակցությամբ վերանորոգվել է Քարթալի Սուրբ Նշան հայկական եկեղեցին: Մոտ 2 տարի տեւած վերանորոգումից հետո Սուրբ Նշան եկեղեցու բացմանը մասնակցել է նաեւ Քարթալի քաղաքապետ Ալթըն Օզը, Պոլսո հայոց պատրիարքական ընդհանուր փոխանորդ, արք. Արամ Աթեշյանը եւ այլք:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

Միջազգային

Լեհաստանի Վրոցլավ քաղաքի հրապարակներից մեկն այսուհետ կրելու է «Հայկական» անվանումը

Լեհաստանի Վրոցլավ քաղաքի քաղաքային խորհրդի որոշմամբ Վրոցլավի կենտրոնում գտնվող Ստարե Միասոտ թողամասի Դոմինիկյան եկեղեցու հարևանությամբ և Կլեմենս Յանիցկու փողոցի վրա գտնվող հրապարակն անվանակոչվել է «Հայկական»:

Հայաստանի ԱԳՆ մամուլի ծառայությունից հայտնում են, որ այդ հրապարակում տարիներ առաջ տեղադրվել էր հայկական Խաչքար:

Լուրեր Հայաստանից - NEWS.am

Հասարակական

Պարադոքսալ կերպով Հայաստանի եւ Թուրքիայի շահերը կարող են համընկնել. Հարցազրույց

NEWS.am-ը ներկայացնում է հարցազրույց Ռուս-հայկական համալսարանի համաշխարհային քաղաքականության եւ միջազգային հարաբերությունների ամբիոնի վարիչ, արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Արման Նախասարգյանի հետ Թուրքիայում ընթացող զարգացումների մասին:

Թուրքիայում, որոշ վերլուծաբանների կարծիքով՝ պատերազմ է Սուրուչում տեղի ունեցած արյունահեղությունից հետո, Անկարան ռազմական գործողություններ էսկսել քրդերի դեմ, որը տարածվում է ոչ միայն իր տարածքի քրդական հատվածի, այլև հարեան պետություններում՝ Սիրիայում եւ Իրաքում բնակվող նրանց հայրենակիցների վրա: Ինչո՞վ են պայմանավորված դեպքերի նման զարգացումները եւ ի՞նչ հետեւանքներ կարող են դրանք ունենալ Մեծ Մերձավոր Արեւելքի քաղաքական իրավիճակի վրա:

Հարցն իր մեջ պարունակում է երկու պատասխան՝ կապված Թուրքիայի արտաքին եւ ներքին քաղաքականության հետ: Խորհրդային Միության փլուզման հետեւանքով առաջացած միաբեւեռ աշխարհակարգի պայմաններում Օսմանյան կայսրության ռեկոնստրուկցիայի անհաջող փորձերը, ինչպես նաեւ Մերձավոր Արեւելքի եւ արաբական աշխարհի լիդեր դառնալու ամբիցիոզ ծրագրերի տասպալումը խորապես ֆրուստրացրեցին նյուօսմանյան դոկտրինայի հեղինակներին: Թուրքիան ոչ միայն ձախողվեց Սիրիայի վարչակարգի տասպալման, Եգիպտոսի, Իսրայելի մյուս

հարեւանների հետ իր հարաբերություններում, այլև որպես ՆԱՏՕ-ի հարավային ֆլանգի ֆորպոստ, սկսեց թուլացնել իր դիրքերը, որում որոշակի դեր են խաղում Վաշինգտոնի հետ, մեղմ ասած, զուսպ հարաբերությունները: Մակայն արտաքին քաղաքականության գետնի վրա Թուրքիային ամենամահանգստացնողն Իրանի տարածաշրջանային գերտերություն դառնալու եւ Միացյալ Նահանգների համար Թուրքիային փոխարինելու ռեալ հեռանկարն է:

Իսկ ի՞նչ դեր է խաղում Իսլամական պետությունը (ԻԼԻՊ) Թուրքիայի արտաքին քաղաքականությունում եւ ինչպե՞ս են զարգանում նրա հարաբերությունները ահաբեկիչների հետ:

Ես կասեի ոչ վատ եւ ծրագրավորված: Անկարան աշխարհի առջեւ հանդես է գալիս իբր ԻԼԻՊ-ի դեմ պայքարող պետություն, սակայն իրականում նա քիչ ջանք ու եռանդ չի ինչայում Իսլամական պետության կայացման եւ հզորացման համար: Նրա տարածքից են ահաբեկիչները սնվում ռազմատեխնիկական, նյութական, ֆինանսական եւ մարդկային ռեսուրսների առումով: Թուրքիայի հարավում գործում են ահաբեկիչների ճամբարները նրանց մարզումների, հանգստի եւ բուժման համար:

Մակայն, հավանաբար, Թուրքիան դրանից ունի նաեւ իր օգուտները, այդպես չէ՞:

Իհարկե ունի: ԻԼԻՊ-ի Իրաքում հափշտակած նավթը, ինչպես նաեւ արվեստի արժեքները արտասահման են արտահանվում Թուրքիայի միջոցով եւ իրացվում տարբեր երկրներում: Գողացված նավթի մեկ բարեկի դեմայինգային գինը տատանվում է 20-25 դոլարի սահմաններում:

Բայց չէ՞ որ Թուրքիան ԱՄՆ-ի ռազմական դաշնակիցն է, իսկ Վաշինգտոնը գլխավորում է կոալիցիոն ուժերի պայքարն ԻԼԻՊ-ի դեմ: Ինչպե՞ս է դա կոչվում դիվանագիտության մեջ:

Դա տարբեր կերպ են կոչում, բայց հաճախ՝ «կրկնակի հաշվապահություն»: Այստեղ եւ՝ Վաշինգտոնի, եւ՝ Անկարայի կողմից կրկնակի խաղ է գնում: ԱՄՆ-ին միայն վերջերս հաջողվեց համոզել Անկարային, որպեսզի նա թույլատրի կոալիցիոն ուժերին օգտագործելու Ինջիրլիքի ռազմաստղային բազան ԻԼԻՊ-ի դեմ օդային ռեյդեր կազմակերպելու համար: Մակայն թուրքերը թուրքեր չէին լինի, եթե առիթը բաց թողնեին ու քեռի «Մեմից» մի բան չպոկեին: Նրանք պայման դրեցին, որ այդ թույլտվության դիմաց ամերիկացիները թուրքերին «հանձնեն» Հյուսիսային Միսրիայի 50 կիլոմետրանոց բուֆերային գոտին, որն, ի դեպ, խիտ բնակեցված է հայերով եւ սիրիական քրդերով:

Դուք սկզբում նշեցիք, որ թուրքական իրադարձություններում մեծ էներքաղաքական գործոնի դերը: Կարո՞ղ եք ավելի կոնկրետ ասել, թե ինչը նկատի ունեք:

Ես նկատի ունեմ քրդական բաղադրյալը, որն առաջնային նշանակություն ունի Թուրքիայի ապագայի համար: Թեև պաշտոնական Անկարան հայտարարում է, որ քրդական հարց գոյություն չունի, հատկապես ցմահ բանտարկված Աբդուլլահ Օջալանի կողմից արված այն հայտարարության կապակցությամբ, թե նրա գլխավորած Քրդական բանվորական կուսակցությունը (PKK) դադարում է իշխանությունների դեմ պայքարել, սակայն քրդական հարցը կա եւ մնում է ներկա Թուրքիայի համար 1 խնդիրը, որն ավելի արվեց վերջերս տեղի ունեցած ընտրություններից եւ պայտամենտում քրդական Ժողովրդական դեմոկրատական կուսակցության ստացած 80 մանդատից հետո: Իսկ Սուրուչի ահաբեկչությունը, ես չեմ բացառում, որ կազմակերպված լինի թուրքական հատուկ ծառայությունների կողմից, քրդերի դեմ զանգվածային գործողություններ սկսելու նպատակով, երկրի ներսում եւ

նրա սահմաններից անդին: Այսօր, ԻԼԻՊ-ի դեմ պայքարելու ծխածածկույթի տակ, թուրքական F-1 ինքնաթիռներն ակտիվորեն ոմբակոծում են Հյուսիսային Իրաքի Քուրդիստանի ինքնավար մարզը, որտեղ տեղակայված են ԻԼԻՊ-ի դեմ կռվող Մատուդ Բարզանիի ջոկատները:

Որքանով են իրատեսական քրդական պետության ստեղծման կանխատեսումները:

Քաղաքականության մեջ ոչինչ բացառված չէ, մանավանդ, եթե նկատի ունենանք զարգացումների այն բուռն դինամիկան, որն այսօր հատուկ է միջազգային հարաբերություններին:

Քրդական շարժման հարցում հետաքրքիր է Միացյալ Նահանգների բռնած գիծը: Նրանք սերտորեն համագործակցում են Իրաքի քրդերի հետ, ինչը վերջին հաշվով, կարող է նպաստել քրդական պետության կազմավորման գործին: Այնպես որ գուշակելի ապագայում, իմ կարծիքով, բացառված չէ Մերձավոր Արևելքում ԱՄՆ-ի բարեկամ եւ դրածո քրդական պետության առաջացումը, որը Վաշինգտոնի ձեռքին կարող է դառնալ նաեւ զսպաշապիկ Թուրքիայի քաղաքական եւ ռազմական նկրտումների չափավորման համար:

Իսկ Ռուսաստանը կմասնակցի՞ այդ զարգացումներին:

Ռուսաստանն՝ ունենալով նախկինում ավելի սերտ հարաբերություններ քրդական շարժման հետ, քան ԱՄՆ-ը, ներկայումս ձեռնպահ է մնում նրա հետ հարաբերությունների զարգացումից: Դա բացատրվում է ուկրաինական թնջուկում Ռուսաստանի խնճավածությամբ եւ Արեւմուտքի հետ լրացուցիչ առճակատումից խուսափելու նրա ցանկությամբ: Թե ինչպիսին կլինեն դեպքերի զարգացումները, ցույց կտա ժամանակը:

Իսկ ինչպիսի՞ն պետք է լինի Հայաստանի դիրքորոշումը քրդական շարժման հարցում: ԱԳՆ-ն պետք է հանդես գա լուռ դիտորդի դերով, թե՛ նա խնդիրներ ունի լուծելու, հատկապես նկատի ունենալով դեպքերի զարգացումը եւ հայկական շահերի պաշտպանությունը թուրք-քրդական հարաբերությունների զարգացման դինամիկայում:

Նախ, մենք պետք է մեկնակետ ընդունենք Մեւրի պայմանագրի 62, 63, 64 կետերը որպես հայերին եւ քրդերին «միավորող իրավական փաստաթուղթ, որտեղ հստակ գրված է ու զգված, որ Հայաստանից հարավ ընկած է Քուրդիստանը, որն ունի իր հստակ սահմանները»:

Եթե մենք ենթադրելու լինենք, որ Մեծ Քուրդիստանի կազմավորման հարցը ուստոպիա չէ եւ գուշակելի ապագայում քարտեզի վրա կարող է հայտնվել 40 միլիոնանոց տերություն, ապա հիմնականից հարկ է բանակցել քրդերի հետ հայ-քրդական ավտոնոմ հանրապետություն (կոնդոմինիում) ստեղծելու ուղղությամբ:

Միամտություն կլիներ կարծել, որ եթե Մեծ Քուրդիստանը կայանա, ապա քրդերը հիշեն հայկական կորցված հողերը, որում նրանց դերակատարությունն ամենեւին էլ վերջինը չի եղել: Իսկ եթե Թուրքիան երբեւիցե կանգնելու լինի տարածքային զիջումների անխուսափելիության առջեւ, ապա անպայմանորեն նախապատվությունը կտա Հայաստանին, այլ ոչ թե քրդերին՝ նկատի ունենալով վերջիններիս բազմաթանկությունը, ազրեսիվությունը եւ քաղաքական այնորժակները:

Հայկական դիվանագիտության կարելուր խնդիրներից մեկը պետք է լինի հայ-թուրք-քուրդ եռանկյունում ճիշտ եւ հմուտ մանևերելը: Պարադոքսալ կարող է հնչել, սակայն սա, ըստ երևույթին, այն հազվագյուտ դեպքն է, երբ Հայաստանի եւ Թուրքիայի շահերը կարող են համընկնել:

Մշակութային

Պարսկերենով հրատարակվել է Երվանդ Օտյանի «Անիծյալ տարիներ 1914-1919, անձնական հիշատակներ» գիրքը

Իրանահայ ժողովրդավարական ուժերի համադրող մարմնի կողմից կյանքի կոչված «Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի ոգեկոչման հանձնախմբի» նախաձեռնությամբ, Թեհրանում, պարսկերենով հրատարակվել է արեւմտահայ անվանի գրող, երգիծաբան, լրագրող եւ հրապարակագիր Երվանդ Օտյանի «Անիծյալ տարիներ 1914-1919, անձնական հիշատակներ» գիրքը: Այն հեղինակի հուշագրություններն է Ցեղասպանության եւ բռնազաղթի օրերից, հաղորդում է «Արաքս» շաբաթաթերթը:

416 էջանոց այս գիրքը, որ հրապարակ է իջել 1100 տպաքանակով, պարսկերեն է թարգմանել իրանահայ տաղանդավոր թարգմանիչ Անդրանիկ Խեչումյանը եւ տպվել է Միրզախանյան ընտանիքի մեկենասությամբ Արամայիս Միրզախանյանի հիշատակին, «Աֆրագ» հրատարակչատան միջոցով:

Ա. Խեչումյանն իրանահայ ամենաաշխույժ թարգմանիչներից է: Նա իր թարգմանած տասնյակ գրքերի շարքին թարգմանել է նաև հրատարակել է նաև Երվանդ Օտյանի «Ընկեր Բ. Փանջունի»-ն, որը մեծ ընդառաջում է գտել պարսիկ ընթերցողի կողմից եւ առաջին հրատարակությունից, ընդամենը, քանի ամիս հետո վերահրատարակվել:

Նշենք, որ Իրանահայ ժողովրդավարական ուժերի համադրող մարմինը կյանքի է կոչվել եւ հովանավորվում է Թեհրանի Հայ մարգա-մշակութային «Ինֆֆի» համալիրի, Իրանահայ ազգային եւ մշակութային միության, Աշխարհատեսների հայկական կենտրոնի, անկախ մտավորականների, «Իրանահայեր» լրատվական կայքէջի եւ «Արաքս» շաբաթաթերթի կողմից:

Խոհեր

Մեր Անցած Ճամփան

Թ. Ղարախանյան Միրակցի

Քննության օրը հասավ... ու գնացի... Ինձ թվաց... երազի մեջ մտա. երեք ժամ քույր-քույր ամպերի մեջ կորել էի եւ ոտքերս ձանրություն չէին գգում... երեք ժամ անց, վեց էջանոց քննության հարցերը լրացրած թվաց երազից արթնացա... շուրջս դեռ լեցուն տղաներ էին նստած, կարծես մառախուղի շղարշի մյուս կողմն էին եւ միայն իրենց սեվ գլուխն էի տեսնում... չէի ուզում այս երազից արթնանալ. վերջացրի... թուղթը ձեռքիս կանգնեցի եւ չգիտեմ ինչու մոռացել էի ինչ պիտի անեմ... քրտնած ձեռքերով չգիտեմ ինչքան կանգնած մնացի մինչեւ քննիչի ձայնը լսեցի: “Թամամ քարդին”... Թուղթերս հանձնեցի եւ մեծ հույսերով լցված վերադարձա պապոնցս տուն:

Իմացա այդ մակարդակի ԹՎԱԲԱՆԱԿԱՆ քննությունը Նավթի Ընկերության աշխատատեղի համար էր որ եթե ընդունվեի, ինձ կուղարկեին Անգլիա “University of Plymouth”, չորս տարվա Նավային դասավանդության որից հաջող ավարտելուց՝ Պարսկաստանի Պարսից Ծովում նավահանգստների «pilot-Փայլոթ» կնշանակվելի եւ կվարձատրվելի Նավթի Ընկերության կազմում: Պարսկականությունը այն կլիներ որ Պարսից Ծովում մտնող նավը “Hormoz-Հորմոզ” ներանցքը թողնելիս “Kharg-Խարք ” Նավահանգստի կենտրոնի հետ կապվեր, Խարիսխ ձգեր “Խարք” նավահանգստից հինգ մղոն հեռավորության եւ սպասեր մեր նման “փայլոթ-ի. Նավային ”փայլոթ”-ներս պիտի բարձրանայինք նավ եւ ուղեկցեինք դեպի նավահանգիստ: Բոլոր ծայրերը Նավթի Ընկերությունն էր հոգալու եւ սովորող ամսական որոշ չափով վարձ էր ստանալու, որը կարող էր

անձնական հաշվի դրվեր կամ էլ ներմուծվեր, Պարսկաստանի իր ծնողների հաշվին:

Վարձատրվելու պրոցեսը հետևյալն էր.

1- Գրավոր Քննությունները հաջող անցնել գերազանց (20-ից 17):

2-Բանավոր քննություն հաջող անցնել (20-ից 16): Որում Նավթային Ընկերության 5 մեծամեծների հարց ու պատասխան կլինի, Անգլերեն և պարսկերեն:

3- Բժշկական Քննություններ հաջող անցնել (20-ից 20), հատկապես սրտի, թոքերի, Բջի, գույգ աչքերի և գույգ ականջների:

- Եւ երկար սպասել:

Այսպես, Նավթի Ընկերությունը 54 շաբաթ անց մեզ կանչեց բանավոր քննության, ՄԱՍՁԵԳ ՍՈՒԼԵՅՄԱՆ-ում: Գրեթե բժշկական զանազան Քննությունները արագությամբ հաջող անցավ, բայց Ձախ ականջի քննել ու գննել-ը երկար տևեց: Բժիշկը ճար գցեց, նորից քննեց, նորից նկարեց և նորից քննեց, որ մեր սրտատրոփից մոտ էր թոքներս բերանից դուրս հանել: Վերջապես իննը ամիս անգործությունից և մտահոգությունից վերջ Նավթի Ընկերության ծառայող Անգլիացի բժիշկը հայտնաբերեց, որ փոքր տարիքում այդ յոդացած կեղտոտ-փեղտոտ Մասչեղ Սուլեյմանի ջրերի մեջից պարագիտներ է մտել ծվարել և պիտի մաքրվի և յողությունը հասցնել նավային ստանդարդի:

Քանի դեռ Մողմուն Մեծ պապս եւ Նանաջան Մեծ մամս Մասչեղ Սուլեյման էին եւ դեռ չէին փոխադրվել Ահվազ, եղավ իմ կապը եւ օգնեց ինձ տասն ու մեկ ամիսներ Մասչեղ Սուլեյման ու Ահվազ քաղաքների մեջ գնացինք եւ եկանք մինչեւ աջ ականջս առողջացավ եւ բժշկության ստանդարդ քննությունը հաջող անցավ եւ Չեկույցը ուղարկվեց Նավթի Ընկերության Հանձնախմբի որոնք՝ հայրիկիս Ահվազ քաղաքում տեղեկացրին, որ ես միայն սպասեմ վերջին քայլին որով պիտ պատրաստվելի մեկնել Անգլիա... ... բայց դեռ սպասել եւ սպասել ... - Հետո՝ երբ ժամը հասներ պիտի՝

4- Նաֆտի Ընկերության Բժշկի ձեռքով, Սրսկվել մի անհայտ նյութ... որին ձախակողմ անձերը ծաղրանքով ասում էին «Անհոգություն դեղ են մտցնում տղամարդու մարմինը»:

6- Գնալ տուն և սպասել 1-ից, 2 տարի, մինչև Անգլիայի “Plymouth –U.K.” Համալսարանում նոր ուսանողի համար տեղ բացվի: (U.K. University of Plymouth):

7- Աստված գիտի թե այս յուրը ինչ հույսի ու յույսի աշխարհ գցեց մեզ և քանի-քանի ծիածանների վրայով թոցրեց մեր սիրտն ու հոգին: Այդ տարիներին մի երիտասարդի համար բարձր կրթության կամ աշխատանք գտնելու հույսը տոնական մի միջոցառման էր նման:

Ահվազ և Աբադան քաղաքների Նավթի ընկերության աշխատողների բանվոր դասակարգը ավելի հարմար պայմաններում էին, ամեն աշխատավոր ուներ իրեն տրված չորս պատռ, կայծր և ջուրը: Թեպետ դեռ բանվոր և գրագիր դասակարգների պայմանների դասակարգային խտրությունները նույնն էին մնացել բայց որովհետև Ահվազը Նավթի Ընկերության իրավունքներից դուրս էր և ազատ շուկայի միջավայր էր քաղաքը կառավարության տիրապետության տակ էր, այսպես մի նոր ազատության շունչ էր տիրում Նավթի Ընկերության գործողների ընտանիքում: Արդեն կամաց-կամաց ամեն բանվոր ընտանիք կարողացավ գտնել մի հովափչիկ առնի և իրեն հովացնի կամ ասնաբան գնի և իր խմելու ջրի և իր կերակրեղենը սառը պահի մինչև մյուս օրը այնպես, որ արդեն մի չափով բանվորականը գերությունից դուրս էր գալիս մի ազատ շունչ քաշելու: Բայց և այնպես անգործություն էր տիրում և երիտասարդությունը անգործ էր: Ահվազ քաղաքում էլ հենց Մասչեղ Սուլեյմանի պես, ով ծանոթություն ուներ հաջողությունն ավելի էր, օրինակի համար՝ մեծ քույրս կուսակցական շարքերին արձանագրվեց մինչև մի կես օր ուսուցչությամբ ընդունվեց Ահվազի հայկական դպրոցում: Անձամբ պարզորեն վկա են իմ պարագայում որ Ահվազ քաղաքում ինչքան-ինչքան փոքր և մեծ ընկերություններ դիմեցի առանց արդյունքի, միայն ծանոթ ու միջնորդ չունենալու պատճառով, գոնե այդքան դրամ էլ չկար, որ մի փոքր կաշառքի մասին մտածեիր, որովհետև միայն մեզ այդ խորհուրդն էր տրվում: Հույսներս կապում էինք Աստվածային հրաշքների:

Թամար Փանոսյան
Հայերեն առածանի
 زبانزدهای ارمنی
 تالیف تامار پانوسیان

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՇՆԵՐ

Հարեւանիդ ուզիր մի կով, որ աստված քեզ երկուսը տա:

Հացը գցիր ջուրը, ձուկը չիմանա, աստված կիմանա:

Հացի կտրածը թուրը չի կտրի:

Հացի գոռ, բանի քոռ:

Հերոսը մեկ անգամ է մեռնում, վախկոտը՝ հազար:

Հողը լավին էլ է ընդունում, վատին էլ:

Ձիերին էին պայտում, գորտերը թաթերը մեկնեցին:

Ձին ձիու մոտ կապես կամ կծել կտավորի, կամ քացի տալ:

Ձու գողացողը ձի էլ կգողանա:

Ձուկը գլխից է հոտում:

Ձուկը ջրում առետուր չեն անում:

Ղարիբի գերեզմանը առանց քարի կմնա:

Ղարիբի հացը լեղի է, հացը՝ թույն:

هويک وارتوميان

گر فراموش کنی ، نفرینت کنم

ترجمان: آرمينه قازاريان

ويراستار: ادیک باغداساريان

انتشارات لويس وابسته به مرکز پژوهشهای ارمني

تورونتو کانادا ۲۰۱۵

ISBN: 978-1-927860-28-1

(۴)

بچه‌های آندرانیک نتیجه نانه از مدرسه به خانه بازگشتند. خانه با صداهای شیرین پر شد. به نوبت هر پنج کودک به نانه نزدیک شده او را بوسیدند. آندرانیک نیز از باغ به خانه آمد.

- حالت چطور ماره (مادر). مهمان ما را خسته نکنی!
به هیچ وجه متوجه گذشت زمان نشده بودم. نصف روز گذشته بود. مادربزرگ از این که باعث عذاب من شده بود معذرت خواهی کرد.
- شما استراحت کنید من هم کمی بخوابم که بتوانم افکارم را متمرکز کنم. و سرش را روی بالش گذاشت.

هایکانوش (Haykanush) همسر آندرانیک نهار را آماده کرده بود و بعد از آن شروع به چیدن میز نهارخوری کرد. بوی نهار تمام خانه را گرفته و بسیار اشتها آور بود. ولی من با تمام حواسم گوش به داستان زندگی نانه داده بودم و اصلاً احساس گرسنگی نمی کردم.

همه سر میز نهار نشسته بودیم. بچه‌ها با سرو صدا نهار می‌خوردند در ضمن هر کدام حرف دیگری را قطع کرده در باره درس و مشق خود صحبت می‌کرد.

من گفتم:

- مگر مادر بزرگ نهار نمی‌خورد.

آندرانیک با لبخند گفت:

- ماره در واقع خیلی وقت است که هیچ چیز نمی‌خورد.

با نگاهی پرسشگرانه به او نگاه کردم.

خانم هایکانوش گفت:

- تقریباً نصف بیشتر وجودش در آن دنیا است. به تغذیه دنیوی احتیاج ندارد. بچه‌ها شروع به خندیدن کردند.

یکی از دخترها گفت:

- مادر بزرگ با آب و هوا و قهوه تغذیه می‌شود. و دوباره شروع به خندیدن کردند.

آندرانیک در حالی که نگاهی نوازش‌گر به دخترش انداخت ادامه داد:

- فکرش را بکنید که آن موقع مادرم همسن نانه بود. هیچ وقت نمی‌توانم تصور کنم که چطور ممکن است روی فرشته‌های بی‌گناهی مانند دخترم دست بلند کنند...

زن آندرانیک با تأثر ادامه داد:

- اگر آنها نتوانستند شکم زن‌های حامله را پاره کنند... روی بچه‌های قنداقی دست بلند کنند...

بچه‌ها خنده‌هایشان را قطع کردند سکوتی غمناک آنجا را فرا گرفت.

من فکر می‌کردم «چقدر دنیا تعجب آور است. این بچه‌ها نسل پنجم نانه هستند. اگر او هم به قتل می‌رسید این خانه و این خانواده و این کودکان وجود نمی‌داشتند. بچه‌هایی که بر روی زندگی و دنیا می‌خندند... و اگر میلیونها نفر سلاخی نمی‌شدند چندین و چند خانواده چون اینان به وجود می‌آمدند... و

سرزمین ارمن چقدر بزرگ و آباد می‌شد...».

صدای آندرانیک مرا از زمانهای دور بازگرداند.

- باز هم شراب بریزم؟ شراب را ماره درست کرده است. هر سال او با شیوه مخصوص خود شراب درست می‌کند. به قول خودش پدرش خیلی خوب شراب درست می‌کرد و او این فن را از پدرش یاد گرفته بود.

به راستی شراب خوبی بود. یک طعم غیر معمولی با بویی خیلی عالی. آندرانیک ادامه داد:

- بیایید به سلامتی آرامش روح رفتگانمان بنوشیم. برای آرامش روح پدران قتل عام شده ما. ارواح آنها آرامش پیدا نمی‌کند زیرا خیلی از آنها مرد و مردانه در مبارزه از پای در نیامدند. البته بودند افرادی که جنگیدند و خیلی از ترکان را به آن دنیا فرستادند ولی قسمت اساسی ملت ما بدون هیچ گناهی و با بیچارگی فدا شدند، مثل بره قربانی شدند. اگر مردی نمی‌جنگد و کشته می‌شود هیچ وقت در آن دنیا آرامش پیدا نمی‌کند و روحش همواره گناهکار می‌ماند.

گفتم:

- موافقم

و ادامه دادم:

- به سلامتی آرامش روح آنها. ولی خوردن شراب کافی نیست ما باید کاری را انجام دهیم که آنها نتوانستند انجام دهند. ما باید وطن مقدس خود را دوباره آزاد کنیم. اگر واقعاً خواستار آن باشیم، امکان پذیر است.

آندرانیک تأیید کرد:

- درست است.

و ادامه داد:

- از ته دل خواستیم و انجام دادیم. تقریباً با هیچ اسلحه‌ای فقط با داشتن روحیه‌ای قوی در جنگ قراباغ (Karabakh) (آرتساخ Artsakh) پیروز شدیم... و برای خودمان ثابت شد که می‌توانیم... که ما نیز ملتی سرباز هستیم... خیلی از دوستانم به شهادت رسیدند. ما همه با جنگ با دشمن رفتیم با آگاهی به این که ممکن است دیگر زنده باز نگردیم. با خنده، رقص و آواز با شوخی با جنگ و مرگ... می‌رفتیم و اگر کشته می‌شدیم مرد مردانه. من مطمئن هستم که روح دوستانم در آرامش به سر می‌برد، بر عکس ارواح افرادی که مانند بره قربانی شدند.

تا زمانی که مشغول نهار خوردن بودیم، مادر بزرگ بدون هیچ دغدغه‌ای به خوابی عمیق فرو رفته بود. بچه‌ها با خنده‌های مداوم خود مشغول خوردن نهار بودند. خنده آنها با صدای سگی که از گرمای تابستان با بی حالی و تبلی پارس می‌کرد آمیخته بود و آرامش و سکوت دهکده را بر هم می‌زد. آن زمان هم در خانه و محل تولد مادر بزرگ چنین آرامشی برقرار بود که در یک لحظه انگار به گورستان تبدیل شد و تا ابد سکوت کرد. آیا آن دهکده هنوز وجود دارد، اگر هم وجود دارد آنجا حتماً ترکان زندگی می‌کنند و یا کردان... این روال دنیا است. یکی می‌سازد و دیگری از ساخته او استفاده کرده و لذت می‌برد. و واقعاً شگفت آور است که هر دو با نام خدا به زندگی خود ادامه می‌دهند... و هیچکس خود را گناهکار نمی‌داند.

خواب مادر بزرگ طولانی نبود. بعد از این که بیدار شد یک لیوان از شرابی که خودش درست کرده بود خواست، جرعه جرعه نوشید و آماده برای ادامه دادن داستان زندگی‌اش شد. من دوباره به روزهای درد و سختی او منتقل شدم.

- من که تا آن روز پشه‌ای را نمی‌توانستم بکشم حال آدم کشته بودم و بسیار شگفت آور بود که با عزمی راسخ این کار را کرده بودم. زندگی در آن چند روز آخر مرا زودتر از موعد به بلوغ رسانده به درنده‌ای تبدیل کرده بود. باور

کردنی نیست که یک دختر کوچک بدون هیچ تجربه‌ای که حتی از محدودده دهکده خود خارج نشده بود در چنین موقعیتی تصور کرد. ولی زندگی و روانشناسی انسان غیر قابل توصیف است. لحظه‌ای روی تختخواب زانو زده به ملایی که در خون خود می‌غلطید و آخرین لحظات زندگی‌اش را می‌گذراند نگاه کردم و بعد با سرعت از جا برخاسته کارد خونی را در بسته‌ای کوچک گذاشته خوراکی‌ها و نانی که روی میز مانده بقیچه کرده و بیرون جستم.

دیگر شب فرا رسیده بود. تاریکی غلیظ شب با آتش‌هایی که در حیاط‌ها روشن شده بودند شکسته می‌شد. تلاش کردم همه حواسم را جمع کنم. صدای ابراهیم را می‌شنیدم که در یکی از اتاقهای طبقه پایین نغمه‌آلودی یا ترکی زمزمه می‌کرد. دسته کارد را محکم در دست گرفته و به آهستگی از پله‌ها پایین آمدم. با این فکر که اگر حیانا ابراهیم هم در مقابل من ظاهر شود حاضر به کشتن او نیز بودم.

در فکرم از حضرت مریم خواهش می‌کردم. در تاریکی مطلق نرده کنار پله‌ها را لمس کنان پایین آمدم و از خانه خارج شدم. نفس راحتی کشیدم. ولی هنوز چند قدم بیشتر نرفته بودم که پام به یک سطل فلزی که در وسط حیاط افتاده بود گیر کرد. در جای خود میخکوب شدم از صدای ایجاد شده ابراهیم از خانه بیرون پرید و در تاریکی متوجه من شد و نزدیک من آمد. بقیچه را بطرفی انداخته و دسته چاقو را محکم در دست گرفتم.

ابراهیم با صدای نازک زنانه مرا بطرف خود کشید و گفت:

- کجا می‌روی بیا پیشم.

من از بغلش بیرون جستم ولی او دوباره مرا گرفت و ادامه داد:

- بیا دیگر خجالت نکش... در حقیقت دیگر خجالت کشیدن معنایی ندارد. و خواست مرا ببوسد.

از انزجار و خشم دوباره قدرتی در من ایجاد شد چاقو را با شدت تمام روی صورتش کشیدم.

او داد کشید و با دو دست صورتش را گرفت و چمباتمه زد.

- خدا لعنت کند...

من شروع به رساندن ضربه‌های پشت سر هم کردم. با هر ضربه‌ای صدای مهیب او به گوش می‌رسید تا سرانجام سست شد روی زمین افتاد.

همانطور ایستاده مانده بودم. سپس در تاریکی هر چه خوراکی از بقیچه افتاده بود جمع کردم از حیاط پا به فرار گذاشتم.

خوشبختانه همه چیز به خیر گذشت. تنها از میان باغها و راههایی که برای من آشنا بودند از آن محل دور شدم. در حیاط خانه‌ها هنوز اجساد مردگان دیده می‌شد که مگس‌ها آنها را پوشانده بودند. آخورها و خانه‌هایی که غارت و چپاول شده بودند مانند هدفه چشمهای کور با سیاهی بیش از تاریکی شب منظره‌ای صدچندان وحشتناک تر ایجاد کرده بودند.

درست بعد از دهکده باغستان‌ها شروع می‌شدند و بعد از آن در فاصله چند صد متری بیشه‌های کم پشت تا دامنه کوه زاگانس ادامه پیدا می‌کرد.

من تا آن روز هیچ گاه در این بیشه‌ها و جنگل‌ها نبودم. در وهله اول نمی‌ترسیدم ولی هر چه از دهکده مان دور می‌شدم ترسم بیشتر می‌شد. با این که می‌دانستم که با ماندن در دهکده فقط برای چند روز دیگر زنده می‌مانم. مرگی بی عفت و دور از احترام ولی با این همه باز وحشت زده بودم. به زور خود را از بازگشت به دهکده بازداشتم تا به دست جمعیت اوباش وحشی نیفتم.

دشوارترین مرحله همان شب اول بود. در جنگل تاریک هر چیزی مثل گرگ و درنده به نظر می‌رسید. وحشت زده کز کرده بودم. در دستم دسته کارد را فشار می‌دادم و همواره منتظر حمله بودم ولی بعد از کمی مطمئن می‌شدم که چیزی که سر راهم بود سنگی یا تنه درختی یا بنه‌ای بیش نبود به این ترتیب به راهم ادامه می‌دادم. می‌دانستم که صبح وقتی جسد ملا را پیدا کنند جستجویم را آغاز خواهند کرد به همین دلیل می‌خواستم هر چه بیشتر از آنجا دور شوم.

تمام شب را پیاده رفتم. صبحدم متوجه شدم که از دامنه کوه تقریباً به قله

کوه نزدیک شده بودم. بنابراین فاصله بسیار زیادی را طی کرده بودم. بعد از بنه‌های کم پشت، کوه‌ها و صخره‌ها شروع می‌شد. روی صخره ایستادم و از آنجا به دهکده که دیده می‌شد نگاه کردم هنوز بعضی از خانه‌ها در حال سوختن بود. کلیسا نیز بعد از کشتار و غارت روز اول با تمام اجساد و تمثال حضرت عیسی در بغل مریم مقدس سوخته‌س و دود غلیظی که از آن جا بر می‌خاست انگار اعتراض مردگان را به طرف آسمان و خداوند می‌برد. پرنده‌گان لاشخور روی دهکده در پرواز بودند. نشستم و درباره سرنوشتم فکر می‌کردم. در این دنیا تک و تنها مانده بودم، نمی‌دانستم چه کنم. هیچ چیز مشخص نبود فقط یک چیز را می‌دانستم که ترکها تمام فامیل و خویشاوندان مرا سلاخی کرده بودند، تمام ارمنیان را... و من بر حسب اتفاق تنها ارمنی‌ای بودم که زنده مانده بودم و حال هیچ کس را نداشتم. حس زنده ماندن و غریزه محافظت از خود به من هشدار می‌داد که هر چه از مردم دور باشم آقدر در امان می‌بودم، زیرا در دنیا تنها دشمنانی داشتم که در پی بافتن من بودند. بهتر بود با گرگها و حیوانات درنده زندگی می‌کردم تا با مردم.

با اولین صبحدم و با دیدن دهکده و یادآوری تمام وقایع پیوسته گریه می‌کردم اما پس از چند روز زمانی که آخرین خورده‌های نان و خوراکی‌های دیگری که از منزل برداشته بودم تمام شد اندیشه‌هایم دگرگون شدند. من ناگهان از یک دختر چهارده ساله بدون تجربه تک و تنها به محیط و طبیعت نا آشنایی وارد شده بودم. هر موجودی که در چنین موقعیتی قرار می‌گیرد برای دفاع و محافظت از خود حداقل اسلحه یا روش مخصوص بخود را دارد تنها موجودی بودم که هیچگونه وسیله دفاعی برای حفاظت از خود نداشتم. اگر ورزیده نمی‌شدم، اگر جنگ و دندانهایم را تیز نمی‌کردم، هر حیوان درنده‌ای مرا می‌توانست از پای درآورد یا حداقل از گرسنگی می‌مردم.

بنابر این اگر فرصتی برای رهاشم به من اعطا شده بود می‌بایستی راه چاره-ای نیز برای ادامه زندگی و بقاء داده می‌شد. همه جانوران درنده در آن روزها سیر بودند زیرا این سو و آن سو پر از کالبد کشته شدگان بود. کارد و روتختی پشمی ضخیمی که همراهم بود سلاح‌های من بودند، یکی برای دفاع از خود و دیگری مقابله با سرما. دیگر رو به تابستان می‌رفتم روزها رفته رفته گرم تر می‌شدند. فرو رفتگی‌های صخره‌ها پر از تخم پرنده‌گان بود. بعضی وقتها می‌شد حتی پرنده‌گانی را که آنجا زندگی می‌کردند شکار کرد. گرسنگی انسان را مجبور به خوردن هر چیزی می‌کند. من به خوردن گوشت خام پرنده‌گان عادت کردم.

دشمنان دیگر مرا پیدا نکردند. امکان دارد که بعد از چند روز جستجوی بی‌نتیجه از ادامه آن منصرف شده بودند. من هم تدریجاً به زندگی در طبیعت عادت می‌کردم. شبها هر جا که می‌رسیدم می‌خوابیدم و هر چه که به دست می‌آوردم می‌خوردم. می‌توانستم خیلی تند بدوم و یا با مهارت زیاد از صخره‌ها بالا بروم. فقط زمان خواب که می‌رسید عذاب من شروع می‌شد زیرا در طول شب کابوسهای وحشتناک مقابل دیدگانم می‌آمد. چهره پدر و مادرم، خویشاوندانم، معلم در برابر چشمانم پدیدار می‌شد. سر بریده کشیش مامبره هنوز فریاد می‌زد و خدا را فرا می‌خواند و سپس با صدای بلند فقهه می‌زد... پیوسته ملا را می‌دیدم، زبانش آویزان و آب دهانش که از روی ریش سفیدش چکه می‌کرد و در حال دویدن به دنبال هاسمیک عریان بود... و دشمنان ما، ترکان که با اسلحه و شمشیر تمام مردم را می‌کشتند... و این کشتار تمامی نداشت... هر شب همین کابوس را می‌دیدم و وقتی که بیدار می‌شدم دیگر نمی‌توانستم بخوابم...

و این کابوس صد سال است که ادامه دارد و تا زمانی که در این دنیا هستم مطمئنم که هیچ راه‌هایی و آزادی از آن نیست... این یک بیماری‌ای است که تنها مرگ به آن بهبودی می‌بخشد.

دیگر شمار روزهایی را که می‌گذشت از دست داده بودم. روزی وارد جنگل شده می‌خواستم از بنه‌ها میوه جمع کنم که ناگهان از دور متوجه زنی شدم که خود نیز بین بنه‌ها مشغول چیدن و خوردن میوه‌ها بود. او هنوز متوجه

او گفت: جقدر زیبایی آقندر سیاه شده بودی که زیباییات را نمی‌شد دید.

با هم خیلی صمیمی شدیم انگار خویشاوند هم باشیم. مگر نه اینکه ما تنها دو ارمنی‌ای بودیم که در این دنیا همدیگر را پیدا کرده بودند.

اسم زیبایی داشت، ناره (Nareh). از درد و ترس و تنهایی زبانش بسته شده بود اما به تدریج قدرت تکلمش را باز یافت. زیر آفتاب تابان می‌نشستیم و شروع به صحبت می‌کردیم. زمانی که شادی اولین دیدار ما به اتمام رسید دوباره به یاد سرنوشت سهمگین خود افتادیم.

ناره از دهکده همسایه ما گومشه‌وار (Gomshevar) بود. او نیز همان سرنوشت مرا داشت. تمام خانواده او و اهل دهکده کشته شده بودند. دشمن خانه‌ها را ویران کرده تمام ده را آتش زده بود. تمام دهکده نیز به غارت رفته بود و او نیز داستان غم‌انگیز خود را داشت.

- در دهکده همه چیز به هم خورده بود. ترکان، کردان به رهبری ژاندارم‌ها و ملا ساکنان را از خانه‌ها درآورده آنها را مورد حمله و تجاوز قرار داده، غارت کرده و بعد از آن به کشتار دست زده بودند. فریاد و فغان کمک‌خواهی و یاری‌جویی در کوه‌های اطراف می‌پیچید. مادر و پدرم نمی‌دانستند چه کنند. دو خواهرم در مدرسه بودند. مادرم می‌خواست دنبال آنها برود ولی پدرم اجازه نداد. او گفته بود دهکده ما پر از دشمن شده احتمال اینکه مادر به مقصد برسد خیلی کم بود. در ضمن امکان داشت آنها در مدرسه بیشتر درامان باشند. شاید به آنها رحم می‌کردند. سگ خانه ما انگار واقف به بلایی بود که قرار بود بر سر ما بیاید. در جای خود نمی‌توانست آرام بگیرد و می‌خواست زنجیرش را پاره کند.

دشمن به خانه ما نزدیک می‌شد. مادر مرا در گلخانه باغ مخفی کرد و دستور داد که در صورت وقوع هر حادثه‌ای هیچ صدایی نکند و از جابم بیرون نیایم. پدرم سگ را باز کرد و تبرش را برداشت. ترکان با ناسزاگویی وارد حیاط شدند. آنها مسلح به شمشیر و داس و چماق بودند. پدرم در وسط حیاط ایستاد و تهدید کرد که همه را می‌کشد آنها یک لحظه مکث کردند و سپس حملهور شدند. سگ که دندانهایش را نشان می‌داد با غریدن روی یکی از ترکان حمله کرد و او را به زمین انداخت و می‌خواست خفه‌اش کند. افراد دیگر به سگ حمله کردند تا دوستانشان را آزاد کنند. در همان لحظه پدر با تبر به یکی از دشمنان حمله کرد و سرش را به دو نیم کرد. مادرم که شاهد این صحنه بود خود نیز رفته و از انبار علوفه چنگک آورد و در کنار پدرم ایستاد. من نفسم را در سینه نگه داشته و منتظر بودم که آخر این جنگ تن به تن و نابرابر چه خواهد شد.

دشمن یک لحظه دستپاچه شد. پدرم با چرخاندن تبر بالای سرش به دیگران حمله کرد. مادرم دندانهای تیز چنگک را در شکم یکی از آنها فرو کرد. در آغاز نبرد ما فقط یک کشته داشتیم آنها سگ عزیزمان بود. ولی از افراد دشمن سه نفر کشته شده بودند. اوباش غارتگر یک آن تردید کرد. آماده فرار از آنجا بود ولی در همان لحظه دو ژاندارم آمدند و پدرم را به گلوله بستند من می‌خواستم از گلخانه خارج شده و با چنگکهای چشمهای آنان را از حدقه درآورم ولی اتفاقات آنقدر غیرمنتظره بودند که من از وحشت زیاد توان حرکت نداشتم.

پدرم زخمی بود ولی سعی می‌کرد از جا برخیزد. شروع به کتک زدن او کردند. از دست مادرم چنگک را گرفته بودند، او با داد و فریاد روی افرادی که پدر را کتک می‌زدند حمله می‌کرد تا کمکی کرده باشد ولی دیگر حتی به

من نشده بود، قلبم با شادی ناگفتنی پر شد. یعنی من در این دنیا تنها نیستم؟ در حقیقت تنها ارمنی‌ای که فکر می‌کردم نبودم. او نمی‌توانست از ملتی دیگر باشد او نیز لباسهای چروکیده و پاره پاره و موهای ژولیده و چهره‌ای آشفته داشت. آموخته بودم که چگونه بی صدا و بدون این که توجه کسی یا چیزی را جلب کنم نزدیک شوم. بدین ترتیب پیش رفتم و از نزدیک شروع به تماشا کردم. از دور سن او بیشتر به نظر می‌آمد اما وقتی نزدیک تر شدم دیدم او نیز تقریباً هم سن من بود.

این دختر نیز به حیوانی درنده تبدیل شده بود. از چهره آشفته او آشکار بود که مدت بیشتری در طبیعت آزاد بسر برده بود. لباس بلندش که تا غوزک پایش می‌رسید دیگر تکه تکه شده بود. پشت پوتها مخفی شدم می‌ترسیدم یک قدم غیر محتاطانه و عجولانه من باعث ناپدید شدن این معجزه شود. زمانی که فکر می‌کنی که کسی در کنارت باشد و تو از تنهایی در خواهی آمد و می‌توانی هم صحبتی داشته باشی به غیر از معجزه نام دیگری را نمی‌شد بر آن گذاشت.

او به یک بز کوهی شبیه بود، آماده جهش و گوش به زنگ. من با تمام بدنم می‌لرزیدم انگار قلبم داشت می‌ترکید، آرزو و عشق به وجود انسانی در کنار خود داشتن، دست کسی را در دست گرفتن و گرمای او را احساس کردن، وجودم را لبریز کرده بود.

انگار کاملاً محتاط نبودم، او یکباره بدون حرکت ایستاد و به طرفم نگاه کرد. ترسیدم که همان زمان فرار کند و من دیگر نتوانم او را ببیام. ایستاد و لحظه‌ای بعد سنگی را برداشت و با نگاهی تهدید آمیز به طرف من خیره شد. با عجله فریاد زدم:

- ترس من ارمنی هستم.

او سنگ را از دستش انداخت و به من نزدیک شد. ایستاده بودیم و مثل دو جانور درنده کوچک به هم نگاه می‌کردیم.

دوباره تکرار کردم:

- من ارمنی هستم.

او در سکوت مرا نگاه می‌کرد. سپس محتاطانه دستش را دراز کرد و به صورتم رساند. من دست او را گرفتم که باعث ترس او شد و به عقب جست زد.

گفتم: ترس من به تو آسیبی نمی‌رسانم.

او گفت: من فکر می‌کردم در دنیا هیچ ارمنی دیگری باقی نمانده... یعنی تو هم ارمنی هستی؟

کلمات را به دشواری می‌توانست ادا کند. از تنهایی و ترس و درد و رنج تقریباً قدرت تکلم را از دست داده بود.

انگار تمام دنیا را به من داده باشند. موج خوشبختی در تمام وجودم پخش می‌شد و به سوی قلبم رفته آن را متلاطم می‌کرد. فکر می‌کردم «بنابراین در این دنیا شخص دیگری هم هست و من تنها نیستم با هم خواهیم بود به همدیگر کمک خواهیم کرد. هم صحبت همدیگر خواهیم بود و سرانجام با هم آسانتر می‌توانستیم درد و رنج را تحمل کنیم».

تقریباً خوشبخت بودم. سختی‌هایی که کشیده بودم و احساس تنهایی که همواره داشتم باعث شده بودند که ناراحتی‌ها و چیزهایی را که دیده و بر من گذشته بودند به فراموشی بسپارم. اما پس از چندی، زمانی که زندگی‌ام کمی راحت تر شد دوباره درد از دست دادگانم صدچندان شد.

او مرا به پناهگاهش برد جایی کوچک و غار مانند در دل صخره. روی زمین را با شاخه‌های درخت و علف پوشانده بود. در آنجا از بارانهایی که همواره می‌بارید و از جانوران درنده در امان بودیم. روتختی پشمی مادرم ما را در مقابل سرمای شدید محافظت می‌کرد هر چند گل آلود بود و کم و بیش کهنه، ولی کار خودش را انجام می‌داد.

در کنار غار یک آبشار کوچک بود. ظهر وقتی آب گرم شد روتختی را آنجا شستیم. من هم حمام کردم و تمیز شدم.

بود، ای کاش هیچوقت به خانه نمی‌رسید او از ترس شوکه شده و دیوانه شده بود. بعد از لحظاتی با صدای مهیبی شروع به خندیدن کرد...

دیگر خسته شده بودند. با علامت ملا دو نفر آمدند سرهای پدر و برادر را بریدند و انداختند زیر پای مادر. او را در خون همسر و فرزندش انداخته و مورد تجاوز قرار دادند و بعد از آن او را نیز کشتند. سپس در آخور را باز کرده گاوها و گوسفندان ما را از آنجا به بیرون راندند. با تبر به پیشانی یکی از گاوها ضربه زده و مثل درنده‌ای گوشتش را از استخوان جدا کرده و آماده کباب کردند. خانه ما به یک میدان جنگ شبیه بود جسدهای پدر، مادر و برادر و سه نفر از ترکانی که کشته شده بودند این سو و آن سو افتاده بودند. آنها حتی کشته شدگان خود را نیز جمع‌آوری نمی‌کردند.

من همه اینها را دیدم... دیدم و دیوانه نشدم...

او تعریف می‌کرد و گریه می‌کرد.

با هم گریه کردیم به خاطر گذشته، حال و آینده‌ای که اصلاً معلوم نبود که چه باید بشود.

- من همه اینها را دیدم و زنده ماندم...

- من هم وحشی‌گری‌های بیشماری را دیدم و زنده ماندم خواهر عزیزم...

ممکن است خداوند برای ما برنامه‌ریزی بخصوصی کرده باشد...

ناره با ناامیدی و غم فراوان آهی کشید و گفت:

- چه برنامه‌ای باید داشته باشد وقتی که تنها ما دو نفر هستیم. مدام فکر می‌کنم و نمی‌توانم درک کنم که چرا در وجود آنها این همه نفرت و انزجار بوجود آمده است... ما که آنها را نمی‌شناسیم هیچ بدی هم در حقشان نکرده- ایم... چرا آنها این رفتار را با ما کردند.

سخنان پدرم را به یاد آوردم و مثل بزرگان اظهار نظر کردم.

- این نفرت نیست، ذاتشان این است. برای مثال زمانی که گرگ به گله گوسفندی حمله می‌کند و هر کدام که به چنگش می‌افتد خفه یا زخمی می‌کند و همانطور باقی می‌گذارد. گرگ ذاتش اینست گرگ از گوسفندان نفرت ندارد و فقط شکار می‌کند...

این گفته پدرم بود، هنگام زمستان که شب‌های طولانی در پیش داشتیم با همسایگان در خانه ما جمع می‌شدند و از اخبار اطراف دنیا، از وضع ما و از کشتار ارمنیان صحبت می‌کردند. پدرم همه را تشویق می‌کرد که اسلحه- ای بدست بیاورند و مسلح شوند. ما دو عدد تفنگ داشتیم که مثل مقدسات از آنها مواظبت می‌کردیم. ولی تعداد کمی از اهالی دهکده حرفهای پدر را باور می‌کردند. بسیاری از آنان فکر می‌کردند که دولت از آنها پشتیبانی خواهد کرد. تمایلی نشان نمی‌دادند که یک گاو یا چند گوسفند خود را فروخته و اسلحه بخرند، و این طرز فکر اشتباه باعث نابودی ما شد. اگر هر خانواده حداقل یک اسلحه در اختیار می‌داشت، حداقل یک رزمنده، همه چیز به کلی سیر دیگری را می‌پیمود.

آنگاه که تنها نیستی هم گریستن آسانتر می‌شود و هم زندگی کردن. روزها با علف و میوه‌های مختلف، تخم پرندگان یا بعضی مواقع با پرندگان یا جانوران کوچکی که شکار می‌کردیم تغذیه می‌شدیم. یاد گرفتیم که چگونه با دستهای خودمان ماهی صید کنیم. شبها هم پتوی مادر را دور خود پیچانده مثل دو گربه می‌خوابیدیم. از این پتوی مادر را حس می‌کردم. و تصور می‌کردم که در بغل او هستم.

ادامه دارد

او توجه نمی‌کردند، سر انجام یکی از آنان با چماق به سر مادرم کوبید و او مدت طولانی بیهوش ماند.

پدرم را هنوز کتک می‌زدند تا این که ملا وارد شد و علامت داد که از اطراف پدر دور شوند. امیدی در دلم زنده شد، خادم خدا می‌خواست به بنده او کمک کند چند نفر را در گوشه‌ای برده و دستوراتی به آنها داد. غلغله و هنگامه ای بر پا شده بود. از انبار گاه چند تیکه چوب، میخ و چکش پیدا کرده و آوردند. متوجه نمی‌شدم که چه می‌خواستند انجام دهند. ولی طولی نکشید که نتیجه را دیدم. از چوبها صلیبی درست کرده و پدر زخمی‌ام را که دیگر به هوش آمده بود روی صلیب بستند. دستها و پاهایش را با میخ طویل به چوب میخکوب کردند. صلیب را بلند کرده و به در خانه ما تکیه دادند. ملا دستهایش را به عنوان شکرگزاری رو به آسمان گرفت. افراد دیگر دیوانه وار مقابل پدر می‌رقصیدند. پدر بعد از به صلیب کشیده شدنش بیهوش شد. او در آن وضعیت شبیه حضرت عیسی بود که تمثالش را در کلیسا دیده بودم.

گفتم:

- حتی روحانشان هم مثل آدم نیست. جای تعجب است که از زجر دادن انسانی دیگر که موجودی مثل خودشان است لذت می‌برند. ناره با گریه گفت:

- خواهرم! آنها که آدم نیستند، انسان نمی‌تواند این کارها را انجام دهد. مادرم هنوز وسط حیاط افتاده بود. من همانطور با چشمان وحشت زده و یخزده میخکوب شده بودم. دشمنان مقابل صلیب به رقص و پایکوبی مشغول بودند وقتی که از این کار خسته شدند ناگهان یاد مادر افتادند، او را محاصره کردند یکی از آنها سطلی را از آب پر کرد و روی صورتش ریخت. مادرم به هوش آمد و با وحشت به ترکانی که روی او خم شده بودند نگاه می‌کرد. دو نفر او را روی پا نگه داشته و او را مقابل پدرم که به صلیب کشیده شده بود بردند. او داد می‌زد سعی می‌کرد از دست دشمن رها شود ولی نمی‌توانست. یک نفر جلوی او می‌رقصید و دست‌های مادرم را گرفته و به طرف بالای سر برده بود و او را به زور می‌رقصاند.

خدا را شکر که پدر بی‌هوش مانده بود خدا به او رحم کرد. در همان لحظات برادرم از مدرسه به خانه رسید و وارد حیاط شد و وقتی که دید چه می‌گذرد میخکوب شد می‌خواست فریاد بزند ولی دیگر قادر نبود. خواهرهایم را دیگر ندیدم. دیگر قابل تصور بود که با آنها چه کردند. برادر بزرگم در دشت بود بعد از فرار فکر کردم حداقل او زنده باشد ولی وقتی آنجا رسیدم جسد خون آلود او را روی چمنهایی که تازه سبز شده بودند دیدم.

ملا که کشتار را سرپرستی می‌کرد وقتی چشمش به برادرم افتاد فرمان داد که او را هم پهلوی پدرم ببندند. از او دیگر هیچ صدایی شنیده نشد.

مادرم فریاد می‌کشید. صدایش رفته رفته قطع می‌شد ولی به فریادش ادامه می‌داد، معلوم نبود که چه کسی را برای کمک صدا می‌کرد. تمام ده در حال سوختن بود از هر طرف صدای فریاد و شیون و ناسزا و تیراندازی می‌آمد.

دوباره نوبت به مادر رسید. دو نفر لباسهای او را پاره کردند. او که حتی در مقابل پدر عریان نشده بود یا از گفتن کلمه مهر آمیز به پدر شرم داشت حالا در مقابل چند ترک وحشی لخت و عریان ایستاده بود. سعی می‌کرد به گونه‌ای برهنگی‌اش را بپوشاند ولی نمی‌توانست او باش ترک می‌خندیدند و او را به رقصیدن و می‌داشتند.

پدر به هوش نیامد. برادرم مظلومانه نگاه می‌کرد او که از مدرسه بعد از حمله دشمن فرار کرده بود با این فکر که خانه‌اش امن تر است به آنجا آمده

سونایان

در این ایالت باو اعطا شد.
و این هم شعری از مجموعه «لیبرتو برای بیابان» که بزودی بچاپ
خواهد رسید:

خواهرانم درود بر شما

درود بر شما خواهران بیابانم
ای عروسان بیابان
درود بر شما!
شاعری ماده با ملاقه
بهم می زند
کوره دوزخی دیرالزور* را
و از آن بر می خیزید
چهره های نورانی شما
از میان دود غلیظ
به نوبت

یاریم ده ای منبع الهام بخش بیابان
نمی توانم بی تو
قافیه بندی کنم
شق شق ناهامنگ
استخوان ها را
حتی نفیر باد را
که می تواند ترانه گردد
در جایی دیگر

بشنو
مهم است داستان من
غرق در خاموشی
از خدا هم بزرگتر
در اینجا
در میان شن های به باد رفته
چون تخم شاهین بر روی سنگ
در انتظار لحظه شکوفایی خود
تخم هر آنچه بی نقص و کامل است

سونایان (تر هوانیسیان) شاعر ارمنی زبان ساکن آمریکا در ایروان پایتخت ارمنستان بدنیا آمده است. او پزشک و روان شناس است. از سال ۱۹۷۸ در ایالت کالیفرنیا آمریکا زندگی می کند. دارای درجه فوق لیسانس در رشته روانشناسی و روانپزشکی است. از وی تا کنون پنج مجموعه شعری منتشر شده است. اشعار سونایان به بیش از ده زبان مختلف از جمله پنج زبان بصورت مجموعه ترجمه شده است.

«لیبرتو برای بیابان» ششمین کتاب شاعر است که آن را به ۱۰۰ مین سالگرد نسل کشی ارمنه تقدیم کرده و هم اکنون به نه زبان(ترکی، روسی، آلمانی، انگلیسی، فارسی، فرانسوی، اوکراینی و یونانی) ترجمه شده و در مرحله چاپ هستند.

در سال ۲۰۰۶ بطور مشترک ماهنامه فرهنگی-هنری و ادبی «نارتسیس» را تاسیس و از آن حمایت همه جانبه کرده است. از سال ۲۰۱۳ سر دبیری آن را هم به عهده گرفته است.

وی به دریافت مدال طلای وزارت فرهنگ و وزارت دیاسپورا و نیز مدال یادبود فستیوال سینمایی زردآلوی طلایی ارمنستان نائل گردیده است. علاوه بر این سونایان برنده جایزه اتاق بازرگانی ایالت کالیفرنیا در سال ۲۰۱۳ با عنوان «زن در ادبیات» می باشد. مدال یادبود سازمان معنوی - فرهنگی سنت پترزبورگ هم در همان سال به او اعطا گردیده است.

در سال ۲۰۱۳ به پاس خدمات ارزشمند وی در دیاسپورا به فرمان رئیس جمهوری ارمنستان وی به دریافت مدال «موسس خورناتسی» ارزانی گردید. در ۱۰ دسامبر همان سال مدال مذکور در کنسولگری ارمنستان

* دیرالزور- بیابانی در سوریه است که در سال ۱۹۱۵ هنگام نسل کشی بزرگ ترکان عثمانی ارمنه را با کوچ اجباری بآنجا راندند، بسیاری از آنها در این بیابان سوزان از گرسنگی و تشنگی جان سپردند.

من با کره ام ... فاسقه و کنیز
بیابان فاسد
زن فروشم
شیخ و شاعر آنهایی هستم
که جنه شان شنانکرد بر روی آب
و متبرک نشد
با مرون* فراوان گل بوی

خوشا به حال دختران
چون نیلوفر آبی
که همگون و همزمان
مانند رقاصه ها
دست در دست هم جهیدند در آبهای فرات
گل های دامن شان را در آمیختند
با کف های درخشان و خنده رو
با آنان که بطور غریزی تاب دادند
ساق پاهای گل اندودشان را در زیر آفتاب
به فراوانی پر کردند
پستان هایشان را
با نور شیرفام پگاه
آنانی که زمانی دراز شنا کردند
و سپس باز ایستادند از حرکت
با چشمانی غیر قابل نفوذ مانند نقاشی
با آب رنگ های محلول

کمکم کن ای منبع الهام بیابانها
من می خواهم ترانه ای بسرایم
برای آنان
که خزیدند
تا لحظه مرگ
با زانوان خونین در زیر آفتاب
با لبان گرد آلود می نوشاند هنوز
ظلمت زرد رنگ شن ها را
دام دارام دیرام

می توانی گوش فرا دهی به داستانم؟
تویی که بی غم به معشوق تکه داده ای
بی آنکه بشماری قافیه های
پس و پیش ایات تکراریم را
آموزگار من باد است و درد
که هر دو تمایل به تکرار دارند
بشنو... موظفی
زیرا
من آخرین عروس دیرالزورم
تور عروسیم
توفان غبار شنی
می دوم
و بدنبال خود بیابان را می کشم
همچون دنباله لباس عروس

این منم آخرین دم رهایی یافته پا بفرار
با زانوان لرزان
در شن ها شبیحی با تور عروسی آغشته بخون
در کابوس خواب ها یثان
بگذار تا هیچ با کره ای به جز از من
عروس نگردد در بیابان

منم آخرین عروس دیرالزور

با یاتاغان پاره شده پرده بکارت
باچانه درازی
غیر قابل تصور
اما من همیشه نبوده ام چنین
من عروس دریایی بودم
با دمی بسیار زیبا
در ارمنستان میان دو دریا
تا آن سحرگاه نفرین شده
آنگاه که فلس هایم ریخت
سر در آوردم
از دوزخ آتشین بیابان
با جوراب های ضخیم
آوارگان

* - مرون روغن معطر و متبرک برای تعمیر و تشریفات تبرک است که هفت سال
یک بار با تشریفات ویژه ای توسط جاثلیق و بطریق و رهبر کلیسای ارمنی و دیگر
روحانیون بلند پایه تهیه می شود.

رام دارام دیرام
خوشا به حال آنوش* وای - وای
به خاطر عروسی بدون عروس
خوشا به حال گیکور** تب دار
به خاطر رویاهای در هذیان
که نمی آورد رویا بچشمانش
آفتاب بی نبوغ بیابان
فقط سراب های گرد آلود
باکره های پریش
گیسو افشان
و پریشان حال گریزان
و مانند ماهیان* عیسی مسیح
باتاغانهای بیابان
افزوده می شوند تا نهایت
در آینه زرد کویر

یکتا رهبر ارکستر آخرت ام
بادها می وزند و پیوسته
در گردش اند
همه چیز
وارونه است
من وارونه رهبری می کنم
ارکستر یک و نیم میلیونی را
در آخرت
شبحی با فراگ سفید من
چوبک رهبریم در زیر شن ها در حرکت است
خدا نگاه می کند اما نمی بیند
(پیر فرتوت مبتلا به آب مروارید)
او
آن که از جهنم حرف می زند
می تواند به خدا هم دشنام دهد

بیرس خارهای بیاد دارند
و می توانند یادآوری کنند اگر گوش فرادهی
باری دشوار است تمرکز حواس
و گوش ها را به آنها سپردن
بنابراین دیگر چه کسی باید حکایت کند؟
اگر نه من

گوش فرا دهید
من واپسین گواهم
آخرین نگاه بیابان
من تشنگی بیابان را در چشمان
ملتهب سلطان دیده ام
و خارین رگهای او

من آخرین امیدم
واپسین گواه
آخرین شاعر بیابان
من باکره ام... فاسقه و کنیز
کویر فاسد زن فروش
خوشابحال آنانی که زانوهایشان
باز نشده از بیم یا تاغان

بدقت به حرف هایم گوش فرا دهید
زیرا من باکره
جاودانه
حماسه هستم
و سقوط من سقوط زن است
ژن خاور زمین
و
باختر زمین

من آخرین عروس دیرالزورام

*. اشاره به قهرمان منظومه عاشقانه «آنوش» اثر شاعر نامی ارمنی هوانس تومانیان.

** . گیکور نام قهرمان داستانی بهمن نام از هوانس تومانیان است. او پسری بی نواست که در بستر بیماری در حالی که از شدت تب هذیان می گوید می میرد.

*. اشاره به داستانی از انجیل است که در آن عیسی مسیح با معجزه توانست دهها و صدها بار چند ماهی را تکثیر کرده و صدها نفر را سیر کند.

بی گناهی است
پایان من، پایان عالم است
و تمام آغازها در زیر گنبد کبود
من شیخ جمعی
همه باکره هایم در زیر شن ها
ران هایم صد سال جمع کرده اند
گرد و غبار

من فاسقه ی صحرای عقیم بی انتهایم
در ران هایم خاک و خارین است
بجای تخم دلدار
دامنم تنها خار جمع کرده
در طی صد سال
در بیابان دو نوع خار هست
یکی پاهایت را می دهد آزار
دیگری حافظه ات و... بافیہ را

من آخرین نگهبان

بیابانم
زمان به پایان می رسد
در زیر پلک هایم
من ساعت شنی
کمر باریکم
زمان در اینجا چیزی دیگری است
آن شناور زرد است
همچون شن
قیف های صیقل شده حلق ها
عقر به های استخوانی را
به سوی ساعت مرگ گرفته اند
بطور جاودانه

من آخرین عروس دیرالزورم

آخرین آگاه و کارآمد بیابان
که می توانم با چشمان بسته
در شن ها
پیدا کنم راه جهنم را
بنابراین چه کسی؟
به جز من
می توانست
بهتر حکایت کند
این داستان را
و اگر تو را منقلب نمی کند
ناپدید شدن

یک و نیم میلیون نفر در زیر شن
پس... تو... تو چگونه آدمی هستی؟

چگونه انسانی هستی تو؟
در واقع

بشنو تو داستانم را
تنها امیدم تویی
جهان کرخ است و خداوند پیر
آن کس که از دوزخ سخن می گوید
این گونه هم می تواند به خداوند دشنام دهد
می شنوی؟...
زوزه کشان می آید و
باز می گردد باد
به محل وقوع جنایت
تا دگر بار همه چیز را کند زیر و رو
می شنوید؟ این من فغانگر است
با موهای گرد گرفته فروری
نمد شده
این منم در کابوس رویاهای شما
باکره ای در آخرین دم نجات یافته در حال فرارم

گوش بده می شنوی؟ با تمام می رسانم
قرن را در یک رباعی خلاصه می کنم
... در بیابان دو نوع باد هست
یکی از شمال می وزد می جنباند
استخوان ها را در شن زار
دیگری که می وزد از جنوب و به حرکت در می آورد
شن را در استخوان ها...

p.s. ای سرچشمه الهام یاریم ده

نمی بینی؟

ترانه نمی شود
فریادها پیوسته
در گلو خفه شده
حماسه نمی شوند
مدوز استخوان های بی شمار و بی اندازه
در شن ها

اعلامیه کمیته انقلاب آذربایجان درباره بخش جدایی‌ناپذیر بودن قرباغ کوهستانی، زانگزور و نخجوان از جمهوری شوروی سوسیالیستی ارمنستان*

۳۰ نوامبر ۱۹۲۰

به همه

از طرف جمهوری شوروی سوسیالیستی آذربایجان درباره
تصمیمگیری کمیته انقلاب مورخ ۳۰ نوامبر به اطلاع خلق ارمن برسانید
که:

با کسب اطلاع از اعلام جمهوری شوروی سوسیالیستی در
ارمنستان از سوی دهقانان شورشی، دولت کارگری- دهقانی آذربایجان
بخاطر پیروزی خلق برادر درود می‌فرستد. از امروز مرزهای قبلی
ارمنستان و آذربایجان لغو می‌شوند. قرباغ کوهستانی، زانگزور و
نخجوان به عنوان بخش جدایی‌ناپذیر جمهوری سوسیالیستی ارمنستان به
رسمیت شناخته می‌شوند.

پاینده باد برادری و اتحاد کارگران و دهقانان ارمنستان و
آذربایجان شوروی.

رئیس کمیته انقلاب آذربایجان- ن. نریمانف

کمیسر خلق امور خارجه، حسینف

(روزنامه "کمونیست" ایروان، ۷ دسامبر ۱۹۲۰)

*ادیک باغداساریان، تاریخ آرتساخ (قره باغ) تهران ۱۹۸۰، ص ۱۹۶-۱۹۸

ماهنامه ارمنی - فارسی زبان

لوپس

صاحب امتیاز، مدیر مسئول و سردبیر

ادیک باغداساریان

نشانی نشریه: تهران صندوق پستی ۹۴۸۸-۱۵۸۷۵

پست الکترونیکی: louys_monthly@yahoo.com

نشانی اینترنت: www.louysonline.com

چاپ احسان- تهران خیابان انقلاب شماره ۱۱۴۸ کدپستی ۶۳۵۶۱-۱۳۱۵۷-۱۳۱۵۷۶۱ تلفن ۶۶۴۹۵۷۶۱

۲۸ صفحه تکشماره ۵۰۰ تومان

اشتراک مجله: تکشماره ۵۰۰ تومان | ایران یک سال ۶۰۰۰ تومان خارج ۵۰ دلار

شماره حساب ۱۴۰۶۸۶۴۹۲ بانک تجارت شعبه مجیدیه سه راه آرامنه

- ♦ مقالات و دیدگاه‌های مندرج در ماهنامه «لوپس» لزوماً بیانگر موضع مدیر مسئول و هیئت سردبیری نیست.
- ♦ مقالات، عکس‌ها و مطالب رسیده بازگردانده نمی‌شود.
- ♦ نشریه در حکم و اصلاح مقاله‌ها مجاز است.
- ♦ استفاده از مطالب «ماهنامه لوپس» با ذکر ماخذ آزاد است.

نامه س. کاسیان رئیس کمیته انقلاب ارمنستان به ن. نریمانف رئیس کمیته انقلاب آذربایجان

ژانویه ۱۹۲۱

کمیته انقلاب جمهوری شوروی سوسیالیستی ارمنستان با شادمانی برادرانه
تصمیمگیری دولت شوروی آذربایجان مورخ ۳۰ نوامبر ۱۹۲۰ درباره
زانگزور، نخجوان و قرباغ کوهستانی را دریافت کرد.

این تصمیم در میان کشورهای همسایه، نمونه بی‌سابقه و جدید
تاریخی در روابط متقابل به شمار می‌رود، جایی که حکومتش عملاً از سوی
زحمتکشان پدید می‌آید و نه اینکه با توسل به ریختن خون و اشک همسایگان
بلکه با اعتقاد به سازندگی سوسیالیستی قصد گسترش مرزها را دارند. دولت
شوروی به آسانی و در یک چشم به هم زدن اینگونه مسائل را که تا این زمان
لایحل به نظر می‌رسید، حل و فصل می‌کند.

تصمیم خالصانه آذربایجان شوروی، ارمنستان شوروی را نیز غرق در
احساسات اعتماد متقابل فرو برد تا دست همکاری به سوی همسایه دیرینه دراز
کند. با اعلام حکومت شوروی در هر دو کشور و با استقرار حکومت
توده‌های کارگر و دهقان، دیگر جایی برای بت‌های بورژوا- ملی در حیات
خلق‌های برادر وجود ندارد و هیچ تهدید مسلحانه در قبال زحمتکشان
کشورهای همسایه در کار نیست. حل عادلانه این مسئله از طرف دولت
آذربایجان، که سلاحی خون‌آلود و مفتضح برای نابودسازی متقابل در دست
داشناک‌ها و مساواتیست‌های مضمحل توسط اراده آزادانه خلق بود، اساس
تزلزل‌ناپذیر همکاری سیاسی و اقتصادی دو جمهوری را پایه‌گذاری می‌کند.
از این پس در مرزهای ارمنستان شوروی فشارهای بی‌معنی و
وحشیانه ادیان و ملل دیگر به چشم نخواهند خورد و تمام نعمات شوروی
شامل حال کلیه شهروندان ارمنستان می‌گردد.

پاینده باد برادری جمهوری‌های شوروی سوسیالیستی ارمنستان و آذربایجان

پاینده باد هم پیمان ما جمهوری شوروی سوسیالیستی فدراتیو روسیه

پاینده باد انقلاب پرولتاریای بین‌الملل و مرکزیت مبارزاتی آن بین‌الملل
کمونیستی

رئیس کمیته انقلاب ارمنستان- س. کاسیان

(آرشیو جمهوری شوروی سوسیالیستی ارمنستان، ف ۴۰۱۱۳، شماره ۱۳)

متن فرمان کمیته انقلاب ارمنستان در باره الحاق مجدد قرباغ کوهستانی به ارمنستان

۱۲ ژوئن ۱۹۲۱

بر پایه اعلامیه کمیته انقلاب جمهوری شوروی سوسیالیستی
آذربایجان و توافق بدست آمده میان دولت‌های جماهر شوروی سوسیالیستی
ارمنستان و آذربایجان، بدینوسیله اعلام می‌گردد که قرباغ کوهستانی از هم
اکنون بخش جدائی‌ناپذیر جمهوری شوروی سوسیالیستی ارمنستان را تشکیل
می‌دهد.

رئیس شورای کمیسرهای خلق جمهوری شوروی

سوسیالیستی ارمنستان آ. میاسنیکیان (آلکساندر مارتونی)

منشی، م. قارابگیان

Լույս են տեսել

Էդիկ Բաղդասարյանի նոր գրքերը

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ը 10 ՀԱՏՈՐՈՎ

ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ը 7 հատորով

دوستی دیرینه ایرانیان و ارمنیان (Պարսկերեն) – Հայ-պարսիկ դարավոր բարեկամությունը

ԻՐԱՆԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ը`

تاریخ ارمنیان ایران – جلد اول و دوم و سوم (պարսկերեն) 2 ՀԱՏՈՐՈՎ

Աղվանք, Աղբբեջան, Ոճրագործություն եւ Ծավալապաշտություն

ارآن، آذربایجان، جنایت و توسعه طلبی (Պարսկերեն)

Հայ Գրականության Պատմություն 3 հատորով (Պարսկերեն) تاریخ ادبیات ارمنی در ۳ جلد

Հայկական հարցը, հնագույն շրջանից մինչև մեր օրերը, 2 հատորով (Հայերեն)

شاهنامه و منابع ارمنی (Պարսկերեն) Շահնամն եւ հայկական աղբյուրները

Կոմիտասը եւ Հայ դասական երաժշտության ձևավորումը (Պարսկերեն)

کومیتاسی و شکل گیری موسیقی کلاسیک ارمنی

Գիքորը, անգլերեն, 2014, اثر هوانسی تومانیان برگردان انگلیسی، تورونتو، 2014

Հողվածների ժողովածու, Հատեր Ա,Բ- Պարսկերեն

گزیده مقاله های فارسی ادیبک باغدادساریان، جلد ۱ و ۲، تورونتو، 2014

Հողվածների ժողովածու, Հատեր Գ, Հայերեն

گزیده مقاله های ارمنی ادیبک باغدادساریان، جلد سوم، تورونتو، 2014

Հայ գրականության ընտրանի (Անգլերեն եւ պարսկերեն) Տորոնտո, 2014.

گزیده نثر و نظم ادبیات ارمنی، برگردان فارسی و انگلیسی – ادیبک باغدادساریان، تورونتو 2014

Ակնարկ Պարսկերենի Ուղղագրության, (Պարսկերեն) Տորոնտո, 2014.

نگاهی بر شیوه نگارش فارسی – ادیبک باغدادساریان، تورونتو 2014

Թարգմանության մասին (Պարսկերեն), Տորոնտո, 2014

نگاهی بر فن ترجمه، فارسی – ادیبک باغدادساریان، تورونتو 2014

Հայոց ցեղասպանության Պատմություն, (Պարսկերեն), Տորոնտո, 2014

تاریخ نژادکشی ارمنیان، فارسی – ادیبک باغدادساریان، تورونتو 2014

Հայկական Հարցի Մանիֆեստ The Armenian Question Manifesto

تاریخ جامع ارمنیان ایران در دو جلد، جلد ۱، ارمنی – تورونتو، 1394

Իրանահայ Համայնքի Ամբողջական Համառոտ Պատմություն, 2 հատորով, հատոր 1 եւ 2, Տորոնտո, 2015:

Edic Baghdasarian, The History of the Armenians in Iran, Two volumes, Vol. 1, in Armenian, Toronto, 2015.

تاریخ جامع ارمنیان ایران در دو جلد، جلد ۲، ارمنی – تورونتو، 1394

Անանիա Շիրակացի, Մաթեմատիկա, Պարսկերենի թարգմանեց Էդիկ Բաղդասարյանը, Տորոնտո, 2015:

Anania Shirakatsi, Mathematics, translated into Persian by Edic Baghdasarian, Toronto, 2015.

آنانیا شیراکاتسی دانشمند سده ۷ میلادی، ریاضیات، ترجمه ادیبک باغدادساریان، تورونتو 1394.

Անանիա Շիրակացի, Տիեզերագիտություն, Պարսկերենի թարգմանեց Էդիկ Բաղդասարյանը, Տորոնտո, 2015:

Anania Shirakatsi, Cosmography, translated into Persian by Edic Baghdasarian, Toronto, 2015.

آنانیا شیراکاتسی دانشمند سده ۷ میلادی، کیهانشناسی، ترجمه ادیبک باغدادساریان، تورونتو 1394.

History of Mathematics in Armenia, in English, by Edic Baghdasarian (Ed. Germanic), Toronto, 2015

Մաթեմատիկայի Հայաստանում (Անգլերեն), աշխատասիրեց Էդիկ Բաղդասարյանը (Էդ. Գերմանիկ), Տորոնտո,

تاریخ ریاضیات ارمنیان، نگارش ادیبک باغدادساریان (ا.گرمانیک) تورونتو-کانادا (انگلیسی) 2015:1394

Պատվիրելու համար դիմել www.Edic-Baghdasarian.com, edbagh@yahoo.com կամ 1-818-627-8643